

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САЊЪАТИ

ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ
ВА ЎЗБЕКИСТОН ССР МАДАНИЯТ
МИНИСТРЛИГИНИНГ ОРГАНИ

ГАЗЕТА 1956 ЙИЛ
4 ЯНВАРДАН ЧИКА БОШЛАГАН

20 ЯНВАРЬ
1984 № 4 (2744)
ЖУМА

ЎЗБЕКИСТОН КИЗФИНИ ТАЙЁРГАРЛИК

Тошкентда шу йилнинг 23 майдан 2 июнгача Осиё, Африка ва Лотин Америка мамлакатларининг навбатдаги VIII Халқаро кинофестивали бўлади. Шу муносабат билан мухбиримиз Ўзбекистон ССР Кинематография давлат комитетининг раиси, фестивал бош директори Абдуллах Абдуллаев билан учрашиб, ундан фестивалга қўйилган тайёргарлик ҳақида сўзлаб беришни илтимос қилди.

ографиясининг кенгайиб бораётганлигидан ҳам билса бўлади. Умуман, Тошкент кинофестивали мамлакатимизда ва чет элларда ўтказилаётган кинофестиваллардан жуда фарқ қилади. Бу кинофестиваль ўзига хос обрў ва мавқега эга.

Яқинда Москвада кинофестивалининг совет ва чет эл журналистлари учун биринчи матбуот конференцияси бўлиб ўтди.

керакки, бу галги кинофестивалга Осиё, Африка ва Лотин Америкасининг юздан ортиқ мамлакатларининг киночилари таклиф этилган. Ҳар сафаргидай бу фестивалнинг ҳам кўтаринки ва қизгин руҳда ўтиши кўзда тутилмоқда. Айни пайтда фестивалга тақдим этиладиган барча турдаги бадиий леиталар юзасидан баҳс-мунозаралар, дўстона фикр алмашиларининг бўлиши шубҳасиз. Булар мамлакатларнинг кино санъати ривожига муҳим омил бўлиб хизмат қилади.

Белгиланган тадбирларда меҳмонларнинг республикамиз ҳаёти билан чуқур танишувларига, ишчилар ва пахтакорлар билан бўладиган учрашувларига кенг ўрин берилган.

Одатдагидай фестиваль сўнггида энг яхши кинокартиналар ва уларнинг ижодкорлари Совет Иттифоқи ҳамда Ўзбекистон ССРнинг ижодий союзлари томонидан тақсил этилган махсус совринларига сазовор бўлади.

Бир сўз билан айтганда, Тошкент қадрдон меҳмонларини кутмоқда!

СССР халқ артисти Тамарахоним Осиё, Африка ва Лотин Америка мамлакатлари VII Тошкент кинофестивали қатнашчилари даврасида. 1982 йил.

Лотин Америка мамлакатлари VII Тошкент кинофестивали қатнашчилари даврасида. 1982 йил.

КОМПОЗИТОРЛАР СОЮЗИДА

Ўзбекистон ССР Композиторлар союзи секретариатининг бу йилги биринчи йиғилиши бўлиб ўтди. Йиғилишда СССР Музика фонди Ўзбекистон бўлимининг 1983 йилги иш тўғрисидаги ҳисобот тингланиб муҳокама қилинди ва 1984 йилги иш реаласи тасдиқланди.

Шунингдек, йиғилишда, Молдавия ССР композиторларининг VI съезиди, Бокунда ўтатилган Бутунитифоқ бошлар музикаси ҳафталиги, қатнашши учун тайёргарлик ҳамда Ўзбекистон ССР Композиторлар союзи сими фоник ва камер музикаси комиссиясининг Москвада, СССР Композиторлар союзи Бутунитифоқ симфоник музика комиссияси йиғилишида берадиган ҳисоботи масалалари муҳокама қилинди.

О. ЧАПЛИГИНА

ИЖОДКОРЛАР УСТАХОНАСИДА

Ю. ФУЧИК—ҲУЖЖАТЛИ КИНО ЭКРАНИДА

Шу кунларда Ўзбекистон ҳужжатли — хроникал ва илмий-оммабоп фильмлар студиясида «Тарихий репортаж» фильмининг суратла олиш тугалланмоқда. Режиссер Абдуллаев МАХМУДОВ фильм ҳақида қуйидагиларни ҳикоя қилди:

асосида изоҳ берилди. Бу оқибат қаҳрамонлари — биринчи ўзбек машинаист ади Башорат Мирбоёв, аёллардан биринчи ўзбек врач Розия Мирзоатова, биринчилар қатори паранжик ташлаб қолзога раислик қилган Тожихон Шодиева қанчалар қанчалар бўлганларини тасвирлашга ҳаракат қилдик.

Янги ҳаёт қуриш осон бўлмади. Инсон учун фаровонлик манбаи яратадиган ҳар бир завод ёки комбинат, ГЭС ёки канал қанчалар машаққатлар, эвазига, кетмон, белкуррак, замбил, замбилгалтақлар билан бунёд бўлди. Буни биз қисқа метражлик фильмда иложи борича батафсилроқ тасвирлашга ҳаракат қилдик.

Зеро, бугун АҚШ империалистлари ўзларининг қирин ракеталари билан дағдағ қилиб, бугун инсониятнинг йиллаб оғир меҳнат билан яратган мадания, моддий бойликлари ҳавф остида қолдирилмоқчи. Ю. Фучикнинг тинчлик ҳақидаги чақирилари бугун яна ўзгача оҳанг билан янграйди. Фильмимиз тинчлик учун мурожаатнома билан яқинланади.

— Чехословакиянинг илмий қаҳрамони, адиб Юлиус Фучик душман дористида шундай хитоб қилган эди: «Одамлар, мен сизларни севар эдим! Хушёр бўлинг!» Бу сўзлардаги ҳаётга муқоббат ва чақирилари халқлар доимо эдида тутатилар.

СССР Олий Совети Президиумининг Фармони

СССР ХАЛҚ АРТИСТИ
Х. НОСИРОВНИ ХАЛҚЛАР
ДУСТИЛИК ОРДЕНИ БИЛАН
МУКОФОТЛАШ ТЎҒРИСИДА

Совет музика санъатини ривожлантиришдаги хизматлари учун Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон ССР Давлат академик Катта театрининг солисти, СССР халқ артисти Халима Носирова Халқлар дўстлиги ордени билан мукофотлансин.

СССР Олий Совети Президиумининг Раиси
Ю. АНДРОПОВ
СССР Олий Совети Президиумининг Секретари
Т. МЕНТЕШАВИЛИ
Москва, Кремль.
1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Москва, Кремль.

1984 йил, 16 январь

21 ЯНВАРЬ — В. И. ЛЕНИН ХОТИРАСИ КУНИ

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САЊАТИ

ЛЕНИНГРАД ҚАМАЛДАН ТУЛА ОЗОД ҚИЛИНГАНЛИГИНИНГ 40 ЙИЛИГИГА

ДОЛЗАРБ ВАЗИФАЛАР

В. И. Ленин, Н. К. Крупская ва А. И. Елизарова Горкида. (1922 йил август — сентябрь) ТАСС фотохроникаси

ЛЕНИН ЯШАР ЭЛЛАР БИЛАН

ЛЕНИННОМА САҲИФАЛАРИДА

Халқпарвар улуг шахслар ер курашнинг ҳаётида яшасинлар, улар барча миллатлар, ҳамма элатлар учун қадрдонлар. Германияда яшган Карл Маркс ва Фридрих Энгельс, Франция фарзанди Жанна Дарк, болгар коммунисти Георгий Димитров ва бошқалар бутун дунё халқларининг умумий сонинининг ёрқин келажиги, соғлиғини учун курашганлар. Шунинг учун ҳам, барча халқлар уларни ўз фарзанди, халоскорни сифатида ардоқлайдилар.

XIX асрнинг иккинчи ярмида Россияда ҳам шундай буюк инсон дунёга келди. В. И. Ленин энгилатган рус меҳнатқилиниги эми, балки бутун дунё халқини ооздиққа, эркинликка чиқариш устида ўйлади, кенг оммага таянган ҳолда эксплуатацияга асосланган тузумга қарши чиқди. В. И. Ленин Европа мамлакатларининг деярли барчасида бўлиб, халқларнинг аҳволи, турмуш тарзини ўрганди. У коммунистлар партиясини туздди ва унга раҳбарлик қилди, шу партия қўлланмаси — программаини яратди. В. И. Лениннинг бевоқифа бошчилигида раҳбарлигида Улуг Октябрь соҳилсини революцияни қалаба қилди. Дожининг курашчан, жанговар гоғларини жаҳон бўйлаб тантанга қилмоқда. В. И. Ленин ўзининг ўлмас, мангу барҳаёт гоғлари билан ер курашсини ҳамма мамлакатларга, шаҳар ва қишлоқларга хонадон ва қалбларга кириб борди.

Барча элда, барча тилда битта сўз, Бошқа-бошқа ёзилади, Бир оҳангда қилинади талаффуз: Ленин, Ленин, Ленин, Ленин! Бутун дунё пролетариатининг йўлбошчиси, Коммунист партиясининг асосчиси, доно йўлбошчи В. И. Лениннинг ёрқин ёрқин дунёдаги барча халқлар алаббидида яратилган. Унинг сўймас, нурли тисмоли рағбат-бағит насрий, драматик ҳамда поэтик асарларда ёрқин аксини топан.

Буржуа мадҳохлари коммунист идеологияга қарши тиш-тирноқлар билан қарши турардилар. Улар ўз мамлакатларида коммунист гоғларга йўл қўймасликка ҳаракат қилардилар. Мана шундай шароитда ҳам капиталист мамлакатлардаги прогрессив адиёт марксизм-ленинизм гоғларининг тадиқ ва ташвиқ элмоқда.

Бутун дунё пролетариатининг йўлбошчиси, Коммунист партиясининг асосчиси, доно йўлбошчи В. И. Лениннинг ёрқин ёрқин дунёдаги барча халқлар алаббидида яратилган. Унинг сўймас, нурли тисмоли рағбат-бағит насрий, драматик ҳамда поэтик асарларда ёрқин аксини топан.

Буржуа мадҳохлари коммунист идеологияга қарши тиш-тирноқлар билан қарши турардилар. Улар ўз мамлакатларида коммунист гоғларга йўл қўймасликка ҳаракат қилардилар. Мана шундай шароитда ҳам капиталист мамлакатлардаги прогрессив адиёт марксизм-ленинизм гоғларининг тадиқ ва ташвиқ элмоқда.

Бутун дунё пролетариатининг йўлбошчиси, Коммунист партиясининг асосчиси, доно йўлбошчи В. И. Лениннинг ёрқин ёрқин дунёдаги барча халқлар алаббидида яратилган. Унинг сўймас, нурли тисмоли рағбат-бағит насрий, драматик ҳамда поэтик асарларда ёрқин аксини топан.

Буржуа мадҳохлари коммунист идеологияга қарши тиш-тирноқлар билан қарши турардилар. Улар ўз мамлакатларида коммунист гоғларга йўл қўймасликка ҳаракат қилардилар. Мана шундай шароитда ҳам капиталист мамлакатлардаги прогрессив адиёт марксизм-ленинизм гоғларининг тадиқ ва ташвиқ элмоқда.

Бутун дунё пролетариатининг йўлбошчиси, Коммунист партиясининг асосчиси, доно йўлбошчи В. И. Лениннинг ёрқин ёрқин дунёдаги барча халқлар алаббидида яратилган. Унинг сўймас, нурли тисмоли рағбат-бағит насрий, драматик ҳамда поэтик асарларда ёрқин аксини топан.

Буржуа мадҳохлари коммунист идеологияга қарши тиш-тирноқлар билан қарши турардилар. Улар ўз мамлакатларида коммунист гоғларга йўл қўймасликка ҳаракат қилардилар. Мана шундай шароитда ҳам капиталист мамлакатлардаги прогрессив адиёт марксизм-ленинизм гоғларининг тадиқ ва ташвиқ элмоқда.

Бутун дунё пролетариатининг йўлбошчиси, Коммунист партиясининг асосчиси, доно йўлбошчи В. И. Лениннинг ёрқин ёрқин дунёдаги барча халқлар алаббидида яратилган. Унинг сўймас, нурли тисмоли рағбат-бағит насрий, драматик ҳамда поэтик асарларда ёрқин аксини топан.

Буржуа мадҳохлари коммунист идеологияга қарши тиш-тирноқлар билан қарши турардилар. Улар ўз мамлакатларида коммунист гоғларга йўл қўймасликка ҳаракат қилардилар. Мана шундай шароитда ҳам капиталист мамлакатлардаги прогрессив адиёт марксизм-ленинизм гоғларининг тадиқ ва ташвиқ элмоқда.

Бутун дунё пролетариатининг йўлбошчиси, Коммунист партиясининг асосчиси, доно йўлбошчи В. И. Лениннинг ёрқин ёрқин дунёдаги барча халқлар алаббидида яратилган. Унинг сўймас, нурли тисмоли рағбат-бағит насрий, драматик ҳамда поэтик асарларда ёрқин аксини топан.

Боши биринчи бетда

— Партия қарорларини икки йўл билан — публицистик чиқишлар ва мақолалар орқали тарғиб-ташвиқ қилмоқдамиз, — деди ноқиқ. — Комил Яшин, Уйғун, Михаил Швердин, Зулфия, Назир Сафаров, Сарвар Азимов, Раҳмат Файзий, Мирмуҳсин, Рамз Бобоков, Иброҳим Раҳим, Саид Аҳмад, Туроб Тула, Хамид Ғулом, Шукрулло, Пиримкул Қодиоров, Саъдулла Қароматов, Уктам Усмонов, Мақсуд Қориев, Эркин Воҳидов, Абдулла Орипов, Борис Пармузин ва бошқаларнинг публицистик чиқишлари ва мақолаларида муҳим масалалар кўтарилди, долзарб таълиқлар ўнган ташнади. Ўзлар оверклариди суд оверклариди, индий бақаларга ҳам алоҳида эътибор берилмиш. Газетасининг обуначилари сонини бултурғидан анча ошди.

Бу ҳам газетасининг ишончининг оқлаш учун янада қизғин изланишининг, материалларнинг савиясининг, салмоғининг янада оширишининг тақозо элди.

Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзини партия ташкилотининг бирор секретарининг ўринбосари Юрий Ковалев йиғилиш аҳли диққатини оталиқ ишларига эътиборни қулайтиришга қаратди.

— Ёзувчилар союзининг органларининг оталиқ ишларининг ҳали талб даражасида деб бўлмади, — деди у. — КПСС Марказий Комитетининг «Адабий-бадиий журналларнинг коммунист кураторининг алоқалари тўғрисида»ги қароридан келиб чиқадиган вазифаларини изчил амалга ошира болишимиз зарур.

— Совет адиби воқеликка бепарво қараб туролмайди, — деди ўз сўзида Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзини правленисининг секретари Саъдулла Қароматов. — Бошқа жанрларда бўлгани каби ўзбек совет прозасида ҳам ёрқин икбий қажрамонларнинг етук образлари яратилди. Ёнг яхши асарларининг Иттифоқининг ва чет элларда ҳам эътироф этилди. Албатта, асарининг қиммати гоғийлигини ва долзарблигини билан бир қаторда бадиий етуклигини билан ҳам белгиладим.

Адибларимиз йирек проблемаларга ҳам дадил қўл урмоқдалар, шунингдек, майдакашлик ҳам учраб турибди. Ибрат олса арзийдиган асарларимиз кам.

Сўнгги пайтларда адабий танқидчилик бир мунча жонланди. Бир асар ҳақида икки фикр айтиш, баҳслар ўтказишни табириқлаш лозим.

Китобларнинг бадиий беағзини яхшилаш ва сифатини ошириш зарур. Нашриётлар томонидан адибларга шартномалар тузиш орқали ижтимоий буюртмалар берилиши йўлга қўйиш керак.

«Шарқ юлдузи» журналининг бош редактори Пирмат Шермухамедов адабиётнинг синфийлигини, замонавийлиги масалаларига тўхталди, ёзувчининг гражданилик позициясини ҳақида, маънавий журнал коллективининг асарлар билан олиб бораётган ишлари, илғи йил режаларини тўғрисида сўзлади.

— Адабиётлар дўстлигини халқлар дўстлигидир, — деди сўзида давом этди ноқиқ. — Ўзбекистон ССР ва Ўзбекистон Компартиясининг 60 йиллигига тайёргарлик кўриб эканмиз, халқлар дўстлигини улуғлашга, меҳр билан тараннум этишга алоҳида эътибор берилмиш.

— Ўтган йили йирек воқеаларга жуда бой бўлди, — деди Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзини правленисининг секретари Уктам Усмонов. — Ўзбекистон адибларининг китоблари Москва ва Тошкентда, қардош республикалар ва чет мамлакатларда нашр этилди. Осиё ва Африка ёзувчиларининг VII конференциясини, драматургларнинг зонал кенгаши, В. Маяковскийнинг 80 йиллиги, Г. Ғуломнинг 80 йиллиги, Увайсийнинг 200 йиллигига каби тадиблар маданий ҳаётимизда катта воқеа бўлди.

Адабиёт фонди томонидан кўп адибларга моддий ёрдам берилди, икбий команди-роқларга, икюд уйларида дам олишга юборилди. Бу кўрсатилмаётган иттиёллар ёзувчининг халқ партия олдидида масъулиятини оширишини ўйлашнинг керак.

Афсуски, ҳамма ёзувчи ҳақида ҳам шундай деб бўлмади. «Ёшлик» журналин ва «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетасининг тиражи бу йил анча ошгани шу икбий коллективларимиз масъулиятини ҳам оширади, албатта... Ёзувчилар союзига аъзолар қабул қилиш ишимизни ҳам янада такомиллаштиришимиз зарур.

Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзини адабий танқидчилик қилганидек, Орзи акининг ўғилларига ҳам мураббийлик қилди. Абдувоҳид билан Нарзулани қачириб олиб сўхбатлашди. Уларнинг ўзлари севган олий ўқув юртиларига йўлнамалар берди. Уларнинг ўқинишдан хабар олиб турди. Шогирд сифатида тарбиялади. Ёнгликда улар Илчи райони мактабларида ўқитувчи бўлиб ишлармоқдалар.

Бундай воқеалар домла Шукуров ҳаётида жуда кўп такрорланган. У кўп кишиларга маърифат ёдусини содди. Шу ёдга билан ўзи ҳам камол топди, бахт топди. У саводсизлигини битирис кўрсидан то ҳозирги давргача бўлган маориф системасида самарали меҳнат қилмоқда. Ҳозирда Илчи райони халқ маорифи бўлимида мудир.

Холмўмин Шукуров маориф бўлимида мудир бўлган йиллари 7 мактаб ва 1700 ўқувчи бор эди. Ёнгликда 17 умумтаълим ва ишчи-ёшлар мактаблари билан иккита ўқув ишлаб чиқариш комбинати, жами — 24 мактаб ишлаб турибди. Бу ўқув даргоҳларида 10 мингдан зиёд ўқувчилар таълим-тарбия олмақдалар.

Партия ва ҳукуматимиз ёшлар тарбиясини, маориф ва маданиятни ривожлантиришга катта ғамхўрлик кўрсатмоқда, — деди кеска мураббий Х. Шукуров. — КПСС Марказий Комитетининг «Умумий таълим ва ҳунардон мактабларининг ишларини ўқитишнинг сунинириштириди. Бу орада дастурлар берилади. Гап ўғилларининг ўқинишга келганида Орзи аки бироз дадиллашди.

— Фарзандларимиз ўрта мактабни битиришди, — деди у домлага қараб. — Улар ҳам меҳна ўшаб ҳунарсиз қилиб кетмасин, деб сизнинг олдинизга келишим. Уларнинг илм олишига бир маслаҳат берсангиз. Катта ўқинишга йўллансангиз...

Домла мийғитига кудди. Орзи акининг самимийлигига яна бир бор ҳавас келди.

— Орзи аки, сиз ҳақиқий деҳқонсиз. Миришкор сунинири. Топ-тоқ пахтаимиз сизлар туфайли яратилди. Партия ва ҳукуматимиз буни яхши билди. Олий ўқув юртига ҳам биринчи галда сиздек деҳқонларнинг фарзандлари киришди. Уларга қўйилган берамиз. Аҳволдан хабар оламиз. Бу — бизнинг вазифамиз.

Домла Шукуров юзлаб шогирдларига ғамхўрлик қилганидек, Орзи акининг ўғилларига ҳам мураббийлик қилди. Абдувоҳид билан Нарзулани қачириб олиб сўхбатлашди. Уларнинг ўзлари севган олий ўқув юртиларига йўлнамалар берди. Уларнинг ўқинишдан хабар олиб турди. Шогирд сифатида тарбиялади. Ёнгликда улар Илчи райони мактабларида ўқитувчи бўлиб ишлармоқдалар.

Бундай воқеалар домла Шукуров ҳаётида жуда кўп такрорланган. У кўп кишиларга маърифат ёдусини содди. Шу ёдга билан ўзи ҳам камол топди, бахт топди. У саводсизлигини битирис кўрсидан то ҳозирги давргача бўлган маориф системасида самарали меҳнат қилмоқда. Ҳозирда Илчи райони халқ маорифи бўлимида мудир.

Холмўмин Шукуров маориф бўлимида мудир бўлган йиллари 7 мактаб ва 1700 ўқувчи бор эди. Ёнгликда 17 умумтаълим ва ишчи-ёшлар мактаблари билан иккита ўқув ишлаб чиқариш комбинати, жами — 24 мактаб ишлаб турибди. Бу ўқув даргоҳларида 10 мингдан зиёд ўқувчилар таълим-тарбия олмақдалар.

Партия ва ҳукуматимиз ёшлар тарбиясини, маориф ва маданиятни ривожлантиришга катта ғамхўрлик кўрсатмоқда, — деди кеска мураббий Х. Шукуров. — КПСС Марказий Комитетининг «Умумий таълим ва ҳунардон мактабларининг ишларини ўқитишнинг сунинириштириди. Бу орада дастурлар берилади. Гап ўғилларининг ўқинишга келганида Орзи аки бироз дадиллашди.

— Фарзандларимиз ўрта мактабни битиришди, — деди у домлага қараб. — Улар ҳам меҳна ўшаб ҳунарсиз қилиб кетмасин, деб сизнинг олдинизга келишим. Уларнинг илм олишига бир маслаҳат берсангиз. Катта ўқинишга йўллансангиз...

Домла мийғитига кудди. Орзи акининг самимийлигига яна бир бор ҳавас келди.

— Орзи аки, сиз ҳақиқий деҳқонсиз. Миришкор сунинири. Топ-тоқ пахтаимиз сизлар туфайли яратилди. Партия ва ҳукуматимиз буни яхши билди. Олий ўқув юртига ҳам биринчи галда сиздек деҳқонларнинг фарзандлари киришди. Уларга қўйилган берамиз. Аҳволдан хабар оламиз. Бу — бизнинг вазифамиз.

Домла Шукуров юзлаб шогирдларига ғамхўрлик қилганидек, Орзи акининг ўғилларига ҳам мураббийлик қилди. Абдувоҳид билан Нарзулани қачириб олиб сўхбатлашди. Уларнинг ўзлари севган олий ўқув юртиларига йўлнамалар берди. Уларнинг ўқинишдан хабар олиб турди. Шогирд сифатида тарбиялади. Ёнгликда улар Илчи райони мактабларида ўқитувчи бўлиб ишлармоқдалар.

Бундай воқеалар домла Шукуров ҳаётида жуда кўп такрорланган. У кўп кишиларга маърифат ёдусини содди. Шу ёдга билан ўзи ҳам камол топди, бахт топди. У саводсизлигини битирис кўрсидан то ҳозирги давргача бўлган маориф системасида самарали меҳнат қилмоқда. Ҳозирда Илчи райони халқ маорифи бўлимида мудир.

Холмўмин Шукуров маориф бўлимида мудир бўлган йиллари 7 мактаб ва 1700 ўқувчи бор эди. Ёнгликда 17 умумтаълим ва ишчи-ёшлар мактаблари билан иккита ўқув ишлаб чиқариш комбинати, жами — 24 мактаб ишлаб турибди. Бу ўқув даргоҳларида 10 мингдан зиёд ўқувчилар таълим-тарбия олмақдалар.

Партия ва ҳукуматимиз ёшлар тарбиясини, маориф ва маданиятни ривожлантиришга катта ғамхўрлик кўрсатмоқда, — деди кеска мураббий Х. Шукуров. — КПСС Марказий Комитетининг «Умумий таълим ва ҳунардон мактабларининг ишларини ўқитишнинг сунинириштириди. Бу орада дастурлар берилади. Гап ўғилларининг ўқинишга келганида Орзи аки бироз дадиллашди.

ва адабиётшунослик кенгашининг раиси, филология фанлари доктори Салоҳиддин Мамажонов ўз сўзини танқидчилик олдидаги вазифаларга бағишлади.

— Танқидчининг вазифаси асарни тўғри баҳолашдан иборат, — деди ноқиқ. — Баъзан темаси, проблемасига қараб мактаб юбюрямиз, унинг эстетик, профессионал даражасини етарли тадиқ қилмаймиш. Ваҳоланки, жаҳон адабиёти — классика чўққисидан қараб, воқеликнинг қайси жиҳатини кашф этганига, қандай янги қажрамон — тип олиб кирганига, жанрининг қандай янги имкониятини намойиш қилганига эътибори қаратмаймиш. Афсуски, тоҳа ўзини хар қандай таңқиддан ҳам қочиб қўйди. Ёзувчилар учраб турди. Аксинча, фақат таңқид учун мисол сифатида тилга олинатган ёзувчилар ҳам йўқ эмас.

Ёзувчилар эътиборини ўқитувчилар турмушига қаратишни истардим. Ҳаётнинг ўзи ҳам бу масалага эътибор беришни тақозо элмоқда. Баъзи тарихий асарларда моҳиятини бугунги кун билан боғлаш еттишмайди. Олимларимиз адабиётнинг адабий навиқрон ва муҳим масалаларини ёзувчининг дунёқарашини, социалистик реализм методи, партиявийлик, халқчилик, замонавийлик, икбий қажрамон, роман, тика, трагизм, конфликт, бадиий ҳақиқат ва услубий изланишларини жиндий текширмаёттирлар. Йирек-Йирек тадиқотлар яратмаёттирлар. Шунини таъкидлаш лозимки, асарининг жисмига сингадими, йўқми, бунинг эътибори олма, миф, ривоятларни киритавериш тенденцияси кучайди.

Дожий В. И. Ленин айтганидек, адабий таңқид партиявий иш билан мустаҳкам боғлаш керак.

Сарвар Азимов Йиғилишга яқун ясаб, партия қарорларини амалга оширишда Ўзбекистон адиблари жонбозлик кўрсатишларига ишонч билдирди.

Йиғилишда қўрилган масалалар юзасидан тегишли қарор қабул қилинди.

Республика Ёзувчилар союзини правленисини секретари билан партия ташкilotи бюросининг кенгайтирилган қўшма йиғилишида Ўзбекистон Компартиясини Марказий Комитети Маданият бўлимининг мудирини А. О. Тўраев қатнашди.

Шунини таъкидлаш лозимки, асарининг жисмига сингадими, йўқми, бунинг эътибори олма, миф, ривоятларни киритавериш тенденцияси кучайди.

Дожий В. И. Ленин айтганидек, адабий таңқид партиявий иш билан мустаҳкам боғлаш керак.

Сарвар Азимов Йиғилишга яқун ясаб, партия қарорларини амалга оширишда Ўзбекистон адиблари жонбозлик кўрсатишларига ишонч билдирди.

Йиғилишда қўрилган масалалар юзасидан тегишли қарор қабул қилинди.

Республика Ёзувчилар союзини правленисини секретари билан партия ташкilotи бюросининг кенгайтирилган қўшма йиғилишида Ўзбекистон Компартиясини Марказий Комитети Маданият бўлимининг мудирини А. О. Тўраев қатнашди.

Шунини таъкидлаш лозимки, асарининг жисмига сингадими, йўқми, бунинг эътибори олма, миф, ривоятларни киритавериш тенденцияси кучайди.

Дожий В. И. Ленин айтганидек, адабий таңқид партиявий иш билан мустаҳкам боғлаш керак.

Сарвар Азимов Йиғилишга яқун ясаб, партия қарорларини амалга оширишда Ўзбекистон адиблари жонбозлик кўрсатишларига ишонч билдирди.

Йиғилишда қўрилган масалалар юзасидан тегишли қарор қабул қилинди.

Республика Ёзувчилар союзини правленисини секретари билан партия ташкilotи бюросининг кенгайтирилган қўшма йиғилишида Ўзбекистон Компартиясини Марказий Комитети Маданият бўлимининг мудирини А. О. Тўраев қатнашди.

Шунини таъкидлаш лозимки, асарининг жисмига сингадими, йўқми, бунинг эътибори олма, миф, ривоятларни киритавериш тенденцияси кучайди.

Дожий В. И. Ленин айтганидек, адабий таңқид партиявий иш билан мустаҳкам боғлаш керак.

Сарвар Азимов Йиғилишга яқун ясаб, партия қарорларини амалга оширишда Ўзбекистон адиблари жонбозлик кўрсатишларига ишонч билдирди.

Йиғилишда қўрилган масалалар юзасидан тегишли қарор қабул қилинди.

Республика Ёзувчилар союзини правленисини секретари билан партия ташкilotи бюросининг кенгайтирилган қўшма йиғилишида Ўзбекистон Компартиясини Марказий Комитети Маданият бўлимининг мудирини А. О. Тўраев қатнашди.

Шунини таъкидлаш лозимки, асарининг жисмига сингадими, йўқми, бунинг эътибори олма, миф, ривоятларни киритавериш тенденцияси кучайди.

Дожий В. И. Ленин айтганидек, адабий таңқид партиявий иш билан мустаҳкам боғлаш керак.

Сарвар Азимов Йиғилишга яқун ясаб, партия қарорларини амалга оширишда Ўзбекистон адиблари жонбозлик кўрсатишларига ишонч билдирди.

Йиғилишда қўрилган масалалар юзасидан тегишли қарор қабул қилинди.

Республика Ёзувчилар союзини правленисини секретари билан партия ташкilotи бюросининг кенгайтирилган қўшма йиғилишида Ўзбекистон Компартиясини Марказий Комитети Маданият бўлимининг мудирини А. О. Тўраев қатнашди.

Шунини таъкидлаш лозимки, асарининг жисмига сингадими, йўқми, бунинг эътибори олма, миф, ривоятларни киритавериш тенденцияси кучайди.

Дожий В. И. Ленин айтганидек, адабий таңқид партиявий иш билан мустаҳкам боғлаш керак.

Сарвар Азимов Йиғилишга яқун ясаб, партия қарорларини амалга оширишда Ўзбекистон адиблари жонбозлик кўрсатишларига ишонч билдирди.

Йиғилишда қўрилган масалалар юзасидан тегишли қарор қабул қилинди.

Республика Ёзувчилар союзини правленисини секретари билан партия ташкilotи бюросининг кенгайтирилган қўшма йиғилишида Ўзбекистон Компартиясини Марказий Комитети Маданият бўлимининг мудирини А. О. Тўраев қатнашди.

Ленинград ҳимоячилари хотирасига ўрнатилган ёдгорлик.

ЛЕНИНГРАД — ҚУЁШЛИ ЎЗБЕКИСТОН!

ҲУҶЖАТЛИ ҚИССАДАН ПАРЧА

«17 апрель кунини совғалар ортлган эшелон Тошкентдан Ленинградга қараб йўлга чиқди. Эшелон составида гуруҳ, қуритилган мевалар, ёнғоқ, консерва, кондитер маҳсулотлари, винолар ортлган 68 вагон бор. Бу эшелондан ташқари яна Ленинград меҳнатқилиниги учун 100 вагон гуруҳ ҳам юборилди. Яқинда яна 60 вагон куруқ мева юборилади.

Делегация составида шоир Амин Умарий ҳам бор. («Қизил Ўзбекистон», № 92, 18 апрель 1942 йил).

... Кун исигандан исиган. Дарахларнинг учи қимир этмади. Қўшларнинг чуғур-чуғури тинган. Хонада салқин бўлишга қарамай, ҳаво дим. Охунбобоев ўз қроватида халға чўмган кўйи ётди. Шу пайт орқинга, қора сочи калта қирилган ҳамшира Марҳабо Бойтемирова ичари кириб, оқсоқолдан сўради:

— Ота, бир йигит сизни кўришга келибди, — деди у. — мумкинми?

— Ким экан у? Марҳамат, кирсин! — Хамшира коридорга чиқди, пойгакда ўрта бўйли, хушбўйин йигит кўринди.

— Э, э, келинг-келинг, шоир ўғлим! — деди ота ўриндан қўзғалиб.

— Саломатмисиз? Соғлигингиз дурустми? — деди йигит оқсоқол билан қўқоқ сўрашиб.

— Раҳмат, ўғлим! — Шоир нима учундир ўзини ноқулай сезар, афтидан, оқсоқолнинг салобати босган эди. У Охунбобоевни бундан аввал ҳам бир неча бор кўрган. Сўхбатда бўлган, лекин бундай аҳволда биринчи кўришди. У анча озган, кўзлари ичига тушиб, юзи кичрайиб кетган эди. Фақат ёқимли овози ўзгармаган, холос. Одат

Йўлдош ШАМШАРОВ

ЯШАСИН, ИНСОН!

ЖИКАККИНА бир мўсафид тилмаларга суя тараб қўйиб, чўқалаб ўтирибди, назари тупроққа сингиб кетаётган сувда. У энгашиб қулоқ тўтиб турди-да, ажойиб бир сирдан оғоҳ бўлгандек, илжайиб бошини сарак-сарак қилди: — Ташна-да, ташна. Сўришини қаранг. Эшит-яписини?

Мен ҳам вужудим қулоққа айланиб тингладим: тупроқ пишиллаб суви эмарди. Мўсафидга ўғирлиб бош иргатдим. Унинг коссига ботган кўзлари: «Ана шунақа, бу ишлар» дегандек, милтиллаб ёнарди.

Умрини даштларни обод қилиб ўтказётган бу чол, назаринда, шу саҳродек кўнча, доно эди. Сўрашга оғиз жуфтлаган эдим, у узилиб қолган сўзини улади:

— Ажойиб бир ҳолат, дашт ерга ҳар сафар суя чеканимда, кўз олдимга онаси кўксина тумшугини ётириб қўл-қўл сут эмаётган нақалоқ келди. Қулоқ солинг-а!

У ҳавога толиб, яна жимиди, сўзини йўқотиб қўйган эди чамалда. Йиманибгина сўради:

— Неча ёшга кирдингиз, отахон! Агар сир бўлмаса...

Чол хирриллаб қолди:

У. «ЭСКИ шогирдингиз Ҳалим келди, домла-е жон», деб шаниллаганча кириб келганида, профессор Олимжонов катта уйдаги кенг диванда ёнбошлаб ётган эди. У меҳмон ҳурматига қаддини кўтарди, ёстиқни тирсаклади, қўлига суяниб илжайди:

— Қайси шомол учирди? Келинг. «Эски шогирд» палто ва шляпанни қозик-қа илди, қулоқ сочларини қўли билан кўтариб, силлиқлабди-да, тез келиб профессорни қапи-латиб ўлди, маза қилгандай, «ох-ох-лаб қўйди. Кейин стуллардан бирини олиб, жойлашиб ўтириб олди, оғиз қулоғига етиб илжайди:

— Узр, домлажон, узр, — деди у. — Мени оқ қилишга ҳам ҳақлисиз. Аммо мен эски содиқ шогирдингизман, ишонинг гапимга, — қўлини кўксига қўйди. Кейин синиқ товушда давом этди: — Иш шунчалик кўп ва тикилишчи, узилиб чиқишга фурсат тополмайман. Касалхонага бориб, сизни кўриб келай деб, неча бор чоғлан-дим. Лоп этиб бирон зарур иш чиқиб қолади. Э, кинга ҳасрат қилгансан, тентагим, демайсиз ҳам, — у бош чайқаб, мамнун жилмайди, — ўзингиз кўпинча иш устиде тонгини тонгга улардингиз, нонушталарини идорага келтириб беришарди. Бугун мавридини толдиму истиқбол-нингизга югурдим. Эзгуликнинг кечи йўқ дейди-лар-ку, домлажон. — У бошини эгди...

Профессор содиқ шогирдининг муқаддимаси узунлигинидан, а қўли толдими, ҳар қалай, ёстиққа ёнбошлаб, кўзини юмганча гоҳ жилмайиб, гоҳ жиддий тўс олиб тинглаб ётарди.

Узоқ йиллар давомида илм-фан йўлида чекилган машаққатлар, турмуш уринишлари, кейинги йиллардаги юрак хасталиги иссиқ ўтмаган, бўртиқ қовоқларига, кенг пешонасига ҳаёт-қатор ажирлар чиқган эди. У қовоқларини силарди, гўё бу ажирлар йўқоладигандай. Таваба, вақт жуда тез чопади: жағи толмай сайраётган мана бу киши қўлини кўксига қўйиб, ҳузурда пайдо бўлганча чорак аср бўлибди.

...Ушанда оддийгина кийинган йигит ўзини Ҳалимжон деб таништирган, бир қўли кўксига, яхши таниш бир олим ёзган хатни иккинчи қўли билан узатган, бастига хилоф ингичка товуш билан «Мерхаматингизни аяманг, домлажон, содиқ шогирдингиз бўлиш умидида келдим», деганди. Бу севтавозелик, икки буклавверш профессорга эриш туюлсада, аммо: «Садокат аввало, илм олишга бағишланса, бу йўлда яхши муваффақиятларга эришасиз», деб қулиб қўйган эди. Таниш олим хатида ёзгандек, у тириш-қоқ чиқди. Кандидатлик диссертациясини мувад-тиндан олдин ёқлади. Кейин фан доктори дара-жасига эришди. Бу яхши. Аммо бу янги олимнинг бошқа хусусияти домлани уйлаторди.

У директорлик мансабига эга бўлгандан кейин илмий ҳодимларга нисбатан муносабати ўз-гарчи, улғайга баланддан қарайдиган бўлди.

Институтда Ҳикмат домла исмили кавтар бир ҳодим бор. У йилларга сиқидилган ёрдан бе-ради. Институтдаги кўпгина олимлар унинг бе-миннат, бегараз қўлмагидан баҳраманд бўлган-лар. Профессорнинг манави шогирд ҳам ол-дин кандидатлик, сўнгра, докторлик унвонига эришганлиги учун шу ҳодимдан қарздор. Бунинг унвонларини «ювиш» зиёфатларида ўзи айтган, ҳатто, фанимизнинг жонкуяри, бошлари тўла илм, деб уни ўпган эди... Шундан кейин ин-ститутда ҳамма уни жонкуяр атайдиган бўлди. Бора-бора жонкуяр Ҳикматнинг ўрнини эгал-лаб, исми хосга, домланинг асли отига айланди.

Уша кунларнинг бирида профессор жон-куярини қақтирдирди. У ёқ-ёқ ёқдан гапллашиб ўтирди. Кейин гапидондан бир варақ қозғони олиб унга узатди. Бу кандидатлик унвонига те-ма эди. У хийла кўз тикиб турди-да, профес-сорга қараб қушқол илжайди: хуши, муҳим...

— «Сизнинг фикрингизча, шу темани ёқлашга қанча вақт кетайди?»

— Екловагича, унинг тайёригича боғлиқ... — «Сиз ёқласангиз-чи? Икки йил етдимми?» Бу ногаҳоний тақдирини у ҳавога ҳам кел-тирмаган эди. Қизариб профессорга тикилиб қолди. Бола-чақанинг кийим-кечаги, ёмшич, рўз-горнинг бошқа харажатлари... Бу ишга уриниб кетса, мақолапар ёзиш, яна у ёқ-ёқ ёқдан ке-ладиган гонорердан ҳам маҳрум бўлади...

— Ҳа, нафасингиз чиқмай қолди! — қулиб сўради профессор.

— Ҳаёт ширин нарса. Ким бас дейди. Аммо менинг назаримда, бекорчиликдан оғир дард бўлмаса керак. У одамни ўлимга судрайди. Масалан, мен киш-ёз қўлда қимирлайман: суя етаклайман, чўл қуваман. Уйлайсизки, бирор бу юкин елкамга ортиб қўяди дебми! Йўқ, ўзим. Уйда ўтирсам чўкиб қолишдан қўқмаман. Чўқингми, бас, қайтиб туролмайсан...

У намлик икки лабига тепиб чиқайтган тилма-га назар ташлаб турди-да, давом этди: — Ер суя билан тирик. Сувсиз ўлик эт. Кўёш ўтида бағри ёниб ётаверади...

Бу ерга биринчи марта чигит ташланди. Ма-на суя шимиллати. Эрта-индин келсангиз кўра-сиз: ҳаммиси қаллоқчаларини бошларига ил-иб чиқади, солдатчалардек саф тортди... Яшил ли-босга бурканади бу ер. Кейинроқ бир келинг-а, йўл ёқаларидаги чинорлар барглариини шалди-ратиб, қарсақ чалиб қаршилади сизни... Баҳор чоғлари адирларини қирмизик лоплар қоплайди, қўнғироқчаларини силкитиб атир таратиб туради. Кейин ёз кириши билан гўзалар анво ранг гул очади. Кўриб кўз қувонади...

Мўсафид қисқ кўзлари илтираб мугомби-рона жилмайди. Кафтини солбон қилиб, чўл

қеърига хийла тикилиб турди. Кейин сўзиде да-вом этди:

— Шу ишқ, бу қўмзорни инсонга макон қи-лиш ишқи мени бедор қимирлатиб юрибди... Ҳа, тонг бўзариб, кеч кирганини биламан. Ка-ранг, охири кўринмайди, аммо охирига биз етамиз, ҳаёт сувини етаклаб борамиз... Ҳар ме-валар етишадикки бу ерда, таъми оғизда бир умр қолади. Шунинг деб тинмай заҳмат чекса ар-зийди-да!

«Ҳа, отахон, сиз чўл сардорисиз, умрингиз абадий ёниқ ишқ дostonи!» дедим ичинда.

У менга синчков тикилиб турди. Кўнглимдаги-ни пайқайди шекилли:

— Базан менга: «Қари жонингиз қийнаб сен-га нима азоб дейишди. — У бошини чайқаб, оғир тебраниди. — Биласизми, нини, ҳам қулгим қистайди, ҳам жаҳл отига минаман: ўйлаб кў-ринг-а, шунинг қилмасам куним ўтмайди!» Йўқ. Мен ўзимга ўзим савол берман: Бу ерда жа-ҳонда неча кунинг қолди тағин! Бу ер бетиде менинг ўз низи қоладими-йўқми? Бу бир. Ик-кинчидан, ер-суя инсон учун. У барига эга. Е шундоқмасми! — У кўзини мендан олди. — Шундоқ, — сўзини ўзи тасдиқлади. Кейин бо-сиқ ҳолатда давом этди: — нимагалигини ўзин билмайман. Бу жойларнинг совуқ бўрони ва жазираси ҳам мени айратади, — деди-да, кўнрагини кўтариб хитоб қилди:

— Бор бўлсин Ер! Бор бўлсин Сув! Бор бўлсин Кўёш! Яшасин, Инсон!

ЖОНКУЯРЛАР

— «Бу юкин елкамга ололмасман...»

— Кўрқиб кетдингизми?

— «Йўқ, — деди у бош чайқаб. — Кўрқокдан ҳазар қилмаман...»

— «Ҳа, балли, — деди профессор. — Узим ҳам шу жавобни кутган эдим...»

Жонкуяр диссертациясини муҳлатидан олдин муваффақиятли ёқлади.

Профессор: «Сизни қисман бағримга босиш насиб қилмади, азизим. Жон-қилдан қўтлайман. Энди баланд доғона чоғлангиз», — деб касал-хонадан унга телеграмма йўллади. Шогирдининг сўзларини тингларкан, профессор ўша кавтар, лекин жонкуяр ҳодимини эслади.

— Айтмоқчи, «жонкуяр» домла қалайлар?

Директор ҳушёр тортиди. Уни ёмонлашга ўрин йўқ эди. Аммо:

— Юрибдилар, — деб қўйди бўшашиб.

Профессор бош чайқаб қолди:

— Нима, ораларингиздан қора мушук ўтди-ми?

У касалхонада ётган кунларнинг бирида жон-куяр кўргани келган эди. Ҳол-аҳвол суришти-риб, директорни сўраса, у бир чеккасини ҳа-зилга олиб деганди:

— Биласиз, у кишининг бўйлари баланд, узатган қўлимиз ҳавода, саломимиз аликсиз қолади. Жонкуяр бир нафас суккута толди. Кей-ин кулимсираб давом этди: — Бу борада жанобларининг ҳам оз-моз айблари бор: Баланд парвоз қилади, деб мактаб сотган лочинлари туққуш чиқди...

Қуруқ аравини бекорга шалдириб юрмайди-ган бу беозор илм заҳматқашининг сўзларини кула-кула тинглади-ю аммо ўйлаиб қолди. Кейин сўради:

— Аникроқ айтнинг, азизим, нима гаплар ўзи? — Аникроғи, институтда илмий иш, кашфиёт-лар яратиш учун кураш ўринини қуруқ гап эгал-лаб олди. Директор ҳузурдан бирон илмий масалани ҳал қилиб чиқолмайсиз. Е ўша-ўша қуруқ гап оласиз, ёки қуруқ ваъда. У киши ўзларини саклаш учун бошларининг бир-бирига қайрайдилар. Хуллас, қуруқ сўрат...

Жонкуяр чиқиб кетди. Профессор Олимжонов қараовтада ётиб ўйлар, жонкуярининг гапини оддий тилга таржима қиларди: «...Ташкилотчилик санъат. Инсон қалбига йўл топадиган, ўт ёқадиган, уни ташаббусларга олтантирадиган санъат. Ҳалимбой бу санъатдан маҳрум. Демак, про-фессор унда ана шу хосият, йўқлигини билма-ган. Жонкуяр шунга шаша қилди. Демак, бу унинг биринчи хатоси. Яна нима? Яна, — деди у, ўрнидан туриб ва тебраниб: — Яна... илмий идора эгасига илм ўзи етмас экан, у энг муҳи-ми — жасорат эгаси ҳам бўлиши керак. Яна, у ожизлик, лаббайғуликдан тамом холи бўлиши керак. Омон бўлсин, жонкуярилар!»

— Эҳ, домлажон, айтсам оғзим, айтмасам ди-лим қуяди. У киши бизга қарши бўлаётган иг-вони босиш ўрнига ўт қалаяттилар. — У ерга қараб ўтирганча, ҳозир қачондир ўқиган ё бировдан эшитган асирининг бир сатри эсига тушди: — Биз ишонган тоғлардан чиқмайин қол-ди кийик...

— Хўш, энди бу ўтни ўчириб бўлмайди-ми? — безовта сўради профессор.

— Уларга боғлиқ... Агар сиз... — сўзининг охирини айтолмади.

Профессор бунга эътибор бермади:

— Мен эсини еган чол, сиздан у кишини катта илмий ҳодим қилиб қўйишни илтимос қилсам деган ҳавлда эдим.

«Демак, илминики бор...» — директорнинг ҳаё-лидан шу ўтди. — Демак, ўтти ўзи ўчириб бе-ради». У энди ача дедал тортган, овози ҳам баландлашган эди. Аммо устозининг авзоёига бир қараб олди-да, нимагадир сўзини силлиқ-лашга чоғланди.

— У кишида қасдим бормидики, ёмонлик со-ғинсам, ўзингиз биласизку, домлажон, мен фа-қат у кишига хийлилик истайман...

— Ҳа, баракалла, ҳудди шу кунларда сиз у кишига хийлилик қилдинг...

У илмийтаганини энди тушуниди.

— Демак, мен... — деди у бошини лиқирла-тиб.

— Демак, сиз маҳсуз бўйруқ чиқариб, у ки-шини катта илмий ҳодим қиласиз...

— Бунинг иложи йўқ, домлажон, — деди у, ҳамон бош чайқаб.

— Бунақа орқага тисариладиган одатингиз йўқ эди, — деди профессор, — у киши шу лаво-зимга лойиқ.

— Қизиқ бўляпти, домлажон, — деди дирек-тор. — Шу дарвлари бор экан, сизни ташвишга солмай ўзлари бевосита менга келсалар бўл-масмиди?

— Биринчидан, — деди профессор, — мени у киши ўртага қўйгани йўқ, бу менинг ўз таша-бусим. Иккинчидан, таълим бўлувчи бир мисол, илм йўлида қўмак зарур бўлиб қолганда у ки-шининг ҳузурига сиз борганимизга ёни ак-синча, у киши ёрдан қўлини чўкиб келганимиз-лар! У бир вақтлар мендан сизга юкуди, энди наваб сендан, қабилда иш тутишини! Йўқ, азиз-им, у кишининг юзи чидамайди бунга. Таша-бус энди сиздан бўлсин...

Профессор Ҳалимжонни деворга тираб олган эди. У ялтироқ қора тўғлисининг тумшугига қараганча қимир этмай, жим ўтирибди. Нимага доим лол қолади! Илгари, илм мансабининг юқори даргоҳини эгаллаб турганда ҳам, хо-зирги бемор ҳолида ҳам у ўқтам, собит, баҳс-да сўзини муҳолифининг кўзига тик қараб ай-тади. Бу эса, ана шундай: доим кўзини олиб қочади, сўзи йўқолиб, тили боғланиб қолади.

— Каттиқ гапларингизга борман-да, домлажон. Тан бермаган номард, толиб айтасиз гапни. У кишига катта ҳодим лавозими берилса, ҳақ гап, иш ютади. Аммо бунга менинг қўлим етмайди. Иложим йўқ.

— Сиз, азизим, бошқисиз. Фан равнақи йў-лидаги ишларга илож топш учун.

— Тўғри, домлажон, аммо бу мендан юқори-га боғлиқ иш.

— Кўрсиз, чамалда...

— Мана сиз ҳам уларнинг сўзини тақрорлап-сиз, — директорнинг ранги ўчди.

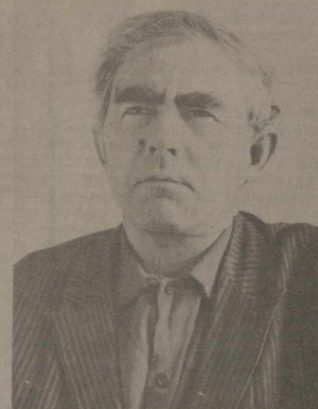
— Ҳазиллашдим, — деди профессор ва сил-киниб қулганча давом этди: — Аммо олма пиш, оғзимга туш, деб ўтирилса, иш ўрнидан жилмайди.

— Тўғри, — деди директор, — ўзимдан ҳам ўтапти.

Профессор ҳозир, бирданига ача енгил тор-тиди. Шогирдининг чучмал, узун гапларидан ҳам энсаси қотмади, ҳушқол сўбат берди.

— Биласизми, азизим, — деди у жўшиб, — Бир тонфа кишилар борки уларнинг мансаб-лари ҳам, баланд унвонлари ҳам йўқ. Улар ҳеч кимдан, ҳеч нима таъма қилмайдилар, умр бў-йи меҳр-шафкат улашиб юрадилар. Жонкуяр шу тонфага кирарди. Илм соҳасидаги қанча-қанча кашфиётларда унинг ҳиссаси бор. Бунинг ўша каш-фиётчи ва у биледи. Аммо у ҳеч кимга миннат қилмайди... Биласизми, булар ким? Халқ.

БУЛАР фидойилар. Ватанин бутун сақлаб қо-лиш учун бўлган улуг жангларда жон фидо қилиб ёв устига шердай ташланганлар қўлаб, минглаб эдилар. Жонкуярини ўша жанг-жад-ларда, даракту жонворлар у ёнга турсин, темир-лар пўлатлар ҳам лозулаб ёнган жанггоҳда жағлов-урганларини кўрганлигидан ёнган жанггоҳда қан-ча-қанча қаравотига ўтирган ҳолида олға қўл узатди. — Мен ўз қўзим билан кўрганман, ажал ўтнини ўчиришга йўллаганман. Эҳ, эсини еган чол ҳам демайсиз, дарвоқе, у вақтларда сиз бу оламга келмаган эдингиз, тасаввур қилишингиз қийин... Уша жангчи қайтиб келиб, ўзининг жонанжон ишига, фанин олға силжитиш ишига киришди. Бу тинчлик жаҳасида ҳам тиним билмай, бега-раз, беминнат инсон болаларини нимолат сари йўллаб юрибди... Ҳеч кимдан ҳеч нима таъма қилмай. Билиб қўйингки, азизим, таъма у ки-шининг энг ёмон душмани, ҳа, шундоқ... Булар юқини елкалаган жонкуярлар. Ҳайриятки, ора-мизда шу жонкуярлар кўпчилик. Жамият улгар-га суянади. — У кўзини юмиб йўланиб турди-да, бирдан жонаниб, чордона қуриб ўтириб олди: — Мана бу муҳим тема. Ҳамма иво, фикс-фасадни, таъмагирлик ва ҳаромни босиб ташлай-диган, инсонни кибуру бўридан тозалайдиган куч шу. Қўрқманг, дадил қадам ташланг, бу йўлда. Ерулгик бу. Амин бўлаверинг, азизим, одамлар сизга очик чеҳра билан қарайдилар!

Талиб ЙҮЛДОШ

ЁШЛИК ҲАҚИДА ТҮРТЛИКЛАР

Минг йиллик умрни қўйсангда гаров, Ёшликнинг бир дамин топмаклик маҳол. Ёшликда қозонган шон-шухратининг Қайта бир ёшликда кўрсанг эҳтимол.

Интизорлик билан бир умр, Кўзим йўлда, ёрни кутаман. Ёшлигини орда қолдириб, Ўзим йўлда ёрни кутаман.

Утган ёшлик қайтса-ю, Висол билан бўлса кечам. Кун кўзини кўрмасам ҳам, Тонг отмасин дердим ҳечам.

Ҳаётимнинг қизғини — гул ўйнай йиллар, Шу ўн беш-йигирма ёшингда экан.

Шеърят оқшомидан сўнг...

С. МАҲКАМОВ фотоси

Сабриддин САДРИДДИНОВ

БҮЗТҮРҒАЙ

Юлдузларни кўксимга
Боссам, деди бўзтўрғай.
Сарҳадлардан беармон
Ошсам, деди бўзтўрғай.

Саҳар чоғи сафарга
Отланди у сарсари.
Тўрғаймас, тирик ҳислар
Қанотланди кўк сари.

Юлдузлармас ер узра
Социлган чўғ, гунчалар,
Пастроқ тушинг,
Тўрғайни

Зор қақшатманг
бунчалар.

Оҳ, қаламим тоқат қил,
Ортиқ маънос сузлама.
Хун этмагил, шафқат
қил,
Бўзтўрғайим, бўзлама.

Собитдирсан
аҳднингда
Саботларни тиламан.
Гарчи рўҳим сен билан
Лек ердаман, биламан:

Оппоқ тонгининг юзлари
Шафқатда ним қизарди.
Юлдузларда кўзлари
Тўрғай тинмай кезарди.

Сузиб-сузиб бўзтўрғай
Сингиб кетди самога.
Не фолки қараб турмай
Қор учкунлар ҳавода.

Йиртилиб сочилгандай
Бу тақдирнинг хатлари.
Тўзиб кетди ер узра
Оқ қировли патлари.

Пок аҳдлардан шум
дарак
Берар тўзиқ хатлари.
Имконларга тор фалак
Ҳатто само ҳадлари.

ТОШ ҚҮШИҚ

Сен ҳаёдан малагим,
Мен яралдим бардошдан.
Тош бўлгунча юрагинг
Бошларинг бўлсин

Мен қаршингда мисли
тош.

Сен гуллардек қуларсан,
Ҳадик бирла бўлурман,
Уйнатиб қиличдек қош

Бардошдирман мисли
тош.
Ишқ ўтида қизарган.

Лек кўксимга томса ёш
Кумлар каби тўзарман.

Сен вулқонли тоғсану,
Тоғлигиндан
манзурсан.

Мен пойингда тошману,
Тошлигиндан
масрурман.

Шу оппоқ тонг бўғзимга
Соғинч тошдек қадалди.
Оро бердим сўзимга,
Зотан, сенга аталди.

ШЕҲРИЯТ

Кумуш либос...

Тўлибой ҚОБУЛОВ

ТИНЧЛИК КЕРАК БИЗЛАРГА

Ватан — обод, турмуш — гўзал,
фаровон,
Юлдузлар чамани — осмон бегубор.
Октябрдан нур эмиб — яшнаган замон,
Замонга муносиб йигит-қизлар бор.
Тинчлик эрур уларнинг буюк тилаги,
Тинчлик деб уради қалбда юраги!

Уруш доғи ҳамон яшар — қўчмаган,
Оналар қалбига қотган армон у.
Айрилиқнинг қора доғи — ўчмаган,
Ўғлонлар хотири яшайди мангу.
Номи ўчсин уруш — керакмас бизга,
Бахтиёр, тинч ҳаёт ҳар ўғил қизга.

Тинчлик — бахт, саодат, келажакдир у,
Уруш сўзи буткул йўқол жаҳондан!
Тинчлик — қуёш! Оппоқ нурлари —
нижу

Таралсин борлиққа бизнинг осмондан.
Оналар кўзиде кўрмай аччиқ ёш,
Тинчлик ўлкасида порласин қуёш!

Сенга бўлган меҳру ишқимиз Ватан,
Уруш қўлақасини бартараф этар!
Сен — ҳаёт! Юракда ному-оримиз,
Сен борки тилакка ҳар одам етар.
Ракета, қирғинлар кимга ҳам керак!
Урушни лаънатлаб тепади юрак!

ВАТАН

С ОВЕТ ва қардош республикаларнинг композиторлари ўз миллий маданиятлари замиридан келиб чиққан ҳолда опера санъатининг илғор анъаналарини муваффақиятли ривожлантирмоқдалар. С. Прокофьевнинг «Чин инсон ҳақида касса», Т. Хренниковнинг «Бурюна», К. Молчановнинг «Бу ернинг тоғлари сокин бўлади», арман композитори А. Бабаевнинг «Бургунья», озарбойжон композитори Ф. Амировнинг «Севилья», белорус композитори Е. Тикоцкийнинг «Полесье» ва «Козак» композитори Г. Жуковичнинг «Игирма саккиз» ва бошқа кўпгина опера асарлари бунинг ёрқин далилидир.

Ўзбек опера санъатининг туғилиши ҳам янги замонавий мавзу ва қаҳрамонлар излаш билан изоҳланади. «Бурюна» (М. Ашрафий ва С. Василево), «Гулсара» (Т. Содиқов, Р. Глиэр), «Майсарининг иши» (С. Юдаков), «Зайнаб ва Омон» (Ю. Ражабий, Д. Зокиров) асарлари ўзбек опера санъати ривожига мустақкам иқидий пойдевор бўлиб хизмат қилди. Бу асарларнинг асосий қаҳрамони 30—40-йилларнинг кескин нафаси уфуриб турган инсонлар. Композитор ва либретто авторлари мавзу ва қаҳрамонларни гоёдан изламоқдалар, балки уларни кундалик турмушимиздан саҳнага олиб чиқдилар. Мухими шундаки, булар шунчаки қаҳрамонлар эмас, балки революция ғалабаларининг химоячилари, эртанги порлоқ кун учун ҳалқ манфатларини ҳимоя қилувчи қаҳрамонлардир. Зотан, опера санъатимиз ақолиб замонага эга бўлиб, унинг илдизлари мустақамдир. Музика маданиятининг қадимги илгор анъаналари, ўзбек профессионал музикасининг турли жанр ва шакллари, жаҳон маданияти тарихида бебаҳо бўлган оғзаки музика анъаналари янги музикавий-саҳнавий асарларнинг пайдо бўлишида катта аҳамият касб этди. Айнан мана шу заминда 20-йилларда биринчи ўзбек музикали драмалари — «Ҳалима», «Уртоқлар», «Ичкарда», «Утдан парчалар» яратилди. Уларда Ўзбекистонда Совет ҳокимиятини ўрнатилган воқеаларнинг ўзининг чуқур ифодасини тоғдан. Биргина мисол келтиришнинг ўзи кифо. «Ҳалима»да музикали драма авторлари бебаҳо мақомлардан бири — «Ироқ» оҳангларидан иқидий фойдаланганлар. Бу ҳақдаги ҳалқ куйи замонавий музикали спектаклга яхши асос бўлиб хизмат қилди. Бу ўзбек музикали театри маданиятида анъана ва замонавийлигининг яқинлашуви ҳамон қисқасидаги дастлабки уриниш эди. Том маънодаги миллий ва замонавий санъат ҳудуди шундай туғилиши мумкин эди. «Ҳалима» ва 20-йилларда яратилган бошқа асарлар билан бирга туғилган янгилик «Бурюна», «Гулсара», «Зайнаб ва Омон»да ривожлантирилди. Замонавий мавзу, янги қаҳрамон, янги 20—30—40-йиллар музикали театрлари қаҳрамони — шулар кеска бастокларимизнинг ҳаёқонларидан бириччи наватдаги масалалар бўлди. Бу йўлдаги изланишлар фот оғал ва ҳеч муволафасиз айтиш мумкин, яхши самаралар берди. Биз ушбу мақолада куйидаги муаммоларга асосий эътиборни қаратишни лозим топдик:

Замонавий ўзбек операси қандай йўллар билан ривожланиди? Замонавий опера спектаклининг яратилишида композиторлар, драматург-сценарийчи, режиссёрлар, расмоллар ва актёр-қўшиқчилар олдига қандай вазифалар турбиди. Опера асоси ким?

Ўзбек операси ўзининг туғилишидан ҳозирги кунгача, яъни М. Ашрафий ва С. Василево мақолада мунозара тарзда босилмоқда.

силенконинг «Бурюна» операси премьерасидан (1939 йил 11 июни), Н. Зокировнинг «Уйғон» (1983 йил 6 сентябрь) асарига бўлган даврда кўпмиллатли совет операсининг шаклланишига ўзига ҳис қилди. Миллий операнинг ривожланишида ўзбек композиторларининг асосий йўналишларидан бири замонавий мавзунинг ўзлаштириш бўлди. Бу икки йўсунда борди. Бирин-

фалсафий асарларни сахналаштиришлари мумкин. Турли йилларда ўзбек операси учун либретто ёзган К. Яшин, И. Султон, Сулфия, Туроб Тула, Э. Воҳидов, Э. Охунова, О. Матжон каби иқидорлар янги опера асарлари яратишга доимо тайёрлар. Шундай экан, гап нимада?

Кейинги вақтларда опера жанрида ишлашни истамаётган композиторлардан

Аҳмаджон РАҲИМОВ

ОПЕРАМИЗНИНГ БАЪЗИ МУАММОЛАРИ

гаплар эшитиб қоляпмиз: гўё «Ўзбек томошабин» опера спектаклини кўришга ўрганмаган, бунинг устига, у операни ҳоҳламайди, санъатнинг бу турини мутлақо рад этади.

Бироқ бу фикрлар ўртача, гоъий-бадий жиҳатдан заиф бўлган асарларга нисбатан, ҳолос. Бугунги томошабин ўзини ҳажжонга соймайдиган асарлардан анча илгарилар кетди. Асосий етишмовчилик эса, опера санъати учун бутун қалби, борлиги билан иқид қилмаган композиторларнинг қаламиди кетмаётганидир.

Опера асоси ким, деганда шундай жавоб бергимиз келмади: опера асоси, аввало, композитор, шунинки композитор эмас, балки янги ҳаёт қурилишида актив иштирок этган, замон нафасини аниқ ҳис қи-

катлари, яратувчилари фольклор, ҳиссиёт, орзулари ва азоб-қувватларини эски, сийқаси чиққан усуллар ва шаклларида ифода қилдилар. Илгор анъаналарни сақлаб, бойитган ҳолда, товушларининг янги бирикмаларини излаш ва шу қалби илтилошлар композитор-драматургининг профессионал вазифасидир.

Еш композиторлар Улуғбек Мусаев, Нури Зокиров ва Раҳим Абдуллаев ўзларининг даради, изланувчан иқидор эканликларини намойиш қилдилар. Бу уш композитор опера санъатига замонавий фикрларни иқидор позициясидан туриб ёндашдилар, опера жанрига умуман санъатнинг юксак мезонидан келиб чиққан ҳолда мурожаат этдилар. Улар ҳаётимизда, санъатимизда опе-

Алишер Навоий номидаги академик Катта театрдан намойиш қилинган композитор С. Бобоевнинг «Ҳамза», Р. Ҳамроевнинг «Зулматдан зия» операсидан кўринишлар.

ладиган, ўз иқидода ҳаётнинг берча яхши, ёмон томонларини бадий ифода эта оладиган иқидорлар. Устоз композитор С. Бобоев ўзининг «Ҳамза» ва «Фидойилар» асарларидан сўнг, мана, 10 йил бўлди, бу жанрда ҳеч нарсаси иқид қилмади. «Зулматдан зия» ва «Номалум киши» операларининг асоси Рашид Ҳамроев саҳна асарлари яратишда чечиниб, қулайроқ шакл, иқид симфоник асарлар устиде ишлаганди. Тўғри, «Номалум киши» операси муваффақиятсизликка учиради. Чунки буш музикали драматургия либретто асоси Изабт Султон ёзган қизқирчи сюжетни кўчирган олмади. Совет операси классиги, ақолиб композитор Сергей Прокофьев шундай деганди: «Оперда қилинган бирон-бир ишдан ҳеч нарсаси қалб қачон йўқ бўлиб кетмайди. Хатолар ҳам, муваффақиятсизликлар ҳам, озгина ютуқлар ҳам ҳали ҳеч нарсаси эмас. Изланмаётган иқидорнинг адашишга ҳақи бор, бироқ тўхта қолмишга ҳақи йўқ!»

Санъатдаги янгилик, айниқса, операдаги янгилик доимо

ранинг роли гоъят катта эканлигини тушунадилар. «Мангунлик», «Дуэль», «Йўғон», «Седоқат» асарларида янгилик фақат мавзуда эмас, балки асарнинг ечимиде, оҳангиде ва уйғунлигиде кўзга ташланади. СССР ҳалқ артисти, профессор Мухтор Ашрафийнинг «Мангунлик» операсига ёзган таърифида («Совет Ўзбекистони», 1975 йил 18 январь), шундай фикрлар бор: «Еш композитор опера музикасида, Ўзбек опера санъатиде, ҳусусан, биринчи ўзбек опера асарлари «Бурюна» ва «Гулсара»да муҳтаж келган анъанави давом эттирди. Аммо У. Мусаев ва анъаналарни иқидий даради, опера музикасига янги замонавий оҳанглари киритиш билан бойитди. Спектакл партиясида замонавий музика тилида ёзилган, унда ёрқин гармоник топиламан мавжуд. Мусаев оркестрини яхши билади, оркестр операда аккомпанимент родини бади-жармай, балки драматургиянинг оғир юқини ҳам кўтарди».

Дарҳақиқат, шунинг учун ҳам «Мангунлик» 10 йилдан бу-

ён Алишер Навоий номидаги Ўзбек давлат академик Катта театри сахнасиндан тушмай келди, ҳар сафар У. Мусаев қаҳрамонлари — 20-йиллардаги ўзбек комсомоллари томошабинда ҳайрат, қизқичиқ уйғотибгина қолмай, унда ёрқин, янги қаҳрамонликка, бунёдкорликка қорловчи фикрлар уйғотди.

Р. Абдуллаев ва Н. Зокиров асарлари ҳусусиде ўз вақтида шу газета саҳифаларида атрофлик фикр билдирган эдик. Шунинг учун ҳам уларга узоқ тўхталиб ўтмай, фақат бир нарсани айтиб ўтишни лозим топдик. «Седоқат» ва «Йўғон» асарлари ҳозирги ўзбек операсиде сезиларли ва жиддий бўрилиш бўлди. Бу композиторлар баъзи композиторларнинг анъанавий, эскирган қарашларини амалий жиҳатдан қайта кўриб чиқдилар. Уларнинг қаҳрамонлари — Сулфия ва Ҳамид Олимов, Жамил ва Гофир Уткирнинг иқиди табиятидан келиб чиқиб музикавий-саҳнавий шартларда ҳаракат қилдилар. Бу ерда аниқ, чегараланган бир жанр йўқ. «Седоқат» ва «Йўғон» операларида жанрлар синтезини кўришимиз. Драма, трагедия, лирика, шунингдек, эпоснинг баъзи хусусиятлари, уйғун ҳолда ҳаракат қилди. Ҳозирги кўнимиз қаҳрамонлари изланиш, опера музикасиде, драматургиясиде янги йўллари топиш имконини беради.

Композитор учун даврга ҳажжон музикавий «тил» излаш мушкул, бироқ шарафли вазифа. Янги ва ёрқин музикавий «тил» ўз наватига ёрқин, бадий ҳаётнинг саҳна талқинлари излаш учун имкониятлар яратди. Бундай ҳолда опера-нинг постановкачи режиссёри спектаклнинг ташқи қиёфаси ҳақида эмас, унинг иқиди қурилиши, энг майда жонли ҳужайралари, унинг қон айланиши, юрак уруши ҳусусиде ўйлайди. Актёр-вокалистлар эса ўз кучларини овозининг жанрлар қиёфасига, баландлигига эмас, қаҳрамонларнинг воқал-саҳнавий образларини яратишга, уларнинг ҳаёт-ҳаракатларини ҳаётнинг қўрғишга, ҳис-туғилуларини очиб беришга қаратадилар.

Шубҳасиз, ҳозирги кунда режиссёра масаласи, актёр-вокалист маҳорати муаммоларини ҳам кун тартибиде турибди, бу соҳаларда ҳали кўп ишлар қилиниши керак. Бироқ Алишер Навоий номидаги давлат академик Катта театрининг 1981—1983 йиллардаги Москва гастроллари, шунингдек, шу театр опера труппасининг ГДРда ўтган социалистик мамлакатлар опера санъати фестивалида (1982 йил) иштирок этиши шунинг қўрғишга, Катта театримизнинг опера ҳақида балет труппалари мамлакатимиз коллективлари орасиде энг яхши ва қулайларини бериши айтади. Нафақат мамлакатимиз, балки бошқа социалистик мамлакатлар опера санъати муҳтажасиларининг фикрлари ҳам шундан гувоҳлик беришмоқда.

Опера сценарийлари яратиш ҳам асосий масалалардан бири бўлиб қолмоқда. Кўпгина етакчи драматург ва шоирларимиз композиторлар билан ҳамкорлик қилиб, асосий муаммоларни ҳал этишда ёрдам беришга шай турибдилар.

Биз бу йилги театр маъсуми опера санъатидеги аҳволни ўзгаришга уйид билдирамиз. Зотан, Ўзбекистон ССР Маданият ва Шоирларнинг КПСС Марказий Комитетининг 1983 йил июнь Пленуми қарори ва ундаги КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари Ю.В. Андропов нутқидан келиб чиқадиган ҳулосалар асосиде ўзининг коллектив мамлакатлар қарор қилган тақдирлар белгилади. «Совет турмуши тарзини ёритиш — республика театри ва музика муассасаларининг муҳим вазифаси. Театрлар ва музика муассасалари ҳодимларининг жавабгарлиги, гоъий-бадий маҳорати масалаларини маъзулариде илмий-амалий конференциялар ўтказиш, шунингдек, театрлар, музикали муассасаларнинг аъзоликлари билан иқидий алоқаларини мустақамлаш бўйича уюштирилган «Давра столи» атрофида бўладиган урчуланишларда ўзбек опера санъати олдига турган жиддий муаммоларни ҳал этишда муҳим омили бўлиши, шубҳасиз.

БИР ТЕАТРНИНГ УЧ СПЕКТАКЛИ

ТЕАТР драматургиямизда учун ҳажжон иқидий лавборатория бўлиб келган. Ҳозирги кунда фақат Ҳамза номидаги Ўзбек давлат академик драма театригина эмас, балки областларимиздаги театрларда ҳам бу иш яхши йўлга қўйилган. Оғаҳи номидаги Хоразм област музикали драма ва комедия театри коллективи билан Уткир Хошимов, Максим Каримов, Раҳим Бекниёз, Эркин Самандар, Қурбонбой Матризаев каби драматурглар орасиде иқидий ҳамкорлик бунга мисол бўла олади. Уткир Хошимов ва Қурбонбой Матризаевнинг илк драмалари — «Биронинг ташвиши» ва «Гурбатда ғариб» биринчи марта шу театрда қўйилди ҳақида бу иқидорлар хоразмлик саҳна усталидан саҳнавийлик проблемалари бўйича сабоқ олишди. Кейинчалик «Тўйлар масабора», «Мен — ўзим эмас» (Уткир Хошимов), «Рашк ўтида», «Мунозара давом этади» (Қурбонбой Матризаев) пьесаларининг юзга келишида ана шу сабоқ муҳим роль ўйнади.

«Мен — ўзим эмас» комедиясиде (асарни режиссёр, Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган артист Хошимов Исмоил саҳналаштирган) оилавий тўғнашув муҳим иқидий мавсала даражасига олиб чиқилган ва уни ҳал этишда «қондоқ» дорисидаги руҳанли фойдаланилган. Бу деталей иқидий қаҳрамонларнинг тадбиркорлиги, фот қилиш қуролли сифатиде ишлатилди. Бош қаҳрамонлардан бири — Феруза унинг изтироблари аниқ таъсирли қилди. Феруза — Х. Йўлдошев таъзията «қондоқ» дорисини ишга солади. Дори таъсириде қизнинг қайғини Фарҳод (артист С. Бобоев) қайғиёқини олим, тадбиркор шахс, фот тўғичи қаҳрамон сифатиде гавдаланади. Совиқ Дилбар Акбаровна ролининг иқидий Гўлнора Раҳимова ҳам ўз қаҳрамонлиги қиёфасини ниҳоятда жонли, қоник ҳолатларда намойиш қила олган. Томошабин бу комедияни кўриб, шунинки қулаиб қўя қолмайди, балки бўлаётган воқеалар уни йўға толдиради. «Замонамизда ахлоқсизлик қандай содир бўладиган, нопокликка қарши қандай курашиш керак!» Бу иллатнинг илдиз қавради, деган саволларга жавоб излайди.

Иқидий кўрinishидаги ҳодисалар билан иқидий кўрinishидаги Берди Олдиёвнинг «қондоқ» дорисида востасиде сирини очилиб қолмишдан тургиларин қоник вазиятларда фикрий изчиллик сақланган. Бу изчиллик спектакль таъсирчанлигини янада оширади.

Айни пайтда, ўта устозон Пирнёзовнинг айрим ишлари унинг табияти мантанига эид. Бу эидлик Сардорга пора бериши, уни Гулистон востасиде дамиш бўзуқликда айбалоқчи бўлишида кўрinishи. Гулистон билан Сардор муносабатининг атайин уюштирилиши, бу масалада Сардорга бўтқон қилинганлигиде Пирнёзовнинг унда қасди борлигиде, булар орасиде олдиндан ҳукм сўриб қалаётган қилишмовчиликлар моҳиятидан аён.

Спектаклда Пирнёзовдан бошқа салбий кучлар талқинида ҳам шундай ҳаракатдаги нуқсонлар бор. Чунинки, қурилиш бошқармаси бошлиғи Асқаров (артист Р. Матқурбон) бир ишнинг «муқофот» пули ёзиб, ўмарган ўлжасини қандай эргилликларга ишлатишини Сардорга — фот тўғичи кунга айтиб, сирини ўринсиз ошқор қилиб қўяди.

Театр ва драматург иқидий ҳамкорлиги «Мунозара давом этади» постановкасиде маълум самаралар берган бўлса-да, унда қайта ишловга муҳтож ўринлар талқини.

Хоразм театрида ана бир спектакль — «Ишонликка номзод» ҳам режиссёр Ибодилла Нибязтов саҳналаштирган. Шунинг айтиш керакки, драматург Максим Каримовнинг шу номидаги пьесаси республика театрида қўйилганга уч-тўрт йил бўлди. Ўтган давр

да, шундай бир муштарак нуқсон бор: Дилбар Акбаровна ва Берди Олдиёвнинг фот этилиш жараяни Адолат ва профессор Воҳидовдан сир тутилади. Агар ақсина бўлган-да эди, конфликт янада кескинлашарди. Бу спектаклнинг маърифий аҳамиятини тағин ҳам оширади.

«Мунозара давом этади» (режиссёр, Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган санъат арбоби Ибодилла Нибязтов саҳналаштирган) спектакли қурилишлардаги нуқсонларга қарши кураш ва бунда партия ташкилотиде ҳақида ҳалқ контролининг роли мавзунда. Ҳалқ контроли группасининг раиси Сардор (артист О. Бек-жонов) бири-бириндан мураккаб чуқур драматик ҳолатларга олиб кирилади. Бу ҳолатларнинг оғирлиги баъзан унда иқидийлар ҳам туғдиради. Шундай пайтларда ва унуман, бутун иш давомида учрайдиган қийинчиликларни енгишда партия ташкилотиде руҳанли Маҳмуд Юсуповнинг аниқ мадад бериши. О. Бек-жоновнинг ҳолат ифодаларини, вазият тағиллигиде нима қилишни билмай, чуқур ўй сўришлардан қаҳрамон изтироблари аён бўлади. Маҳмуд Юсупович — Ўзбекистон ССР ҳалқ артисти Санъат Девонов кишиларини истиқболга руҳлантурувчи раҳбар. У табиятан кино билан сузлаб, узи олса-да, бироқ гапирши оҳанги самимий, доустона.

Партиком секретарининг Сардорга сабоқлари таъсир келтириб саҳналарда востасиде тарзда кўрinishи боради. Бу жиҳатдан «акт» саҳнаси ҳаракатли. Ама «актга асос бўлган юлчиликнинг фот этилиши маълум бир жараянда кўрсатилса яхши бўларди. Чунки юлчилик олдига шундай усталик билан иш қўриладики, уларни қўлга тушириш мушкул бўлиб қолади. Спектаклда шу мушкуллик юмшатилиб, «қанг» ўша қантининг натижаси сифатиде берилган. Шундай бўлса-да, бунинг кўпгина эътиборли жиҳатлари бор. Ўша «акт» юлчиликдан бири — Пирнёзовнинг изтиробга маҳкум эиди, аммо у осонликча таслим бўладиганлардан эмас.

Айни пайтда, ўта устозон Пирнёзовнинг айрим ишлари унинг табияти мантанига эид. Бу эидлик Сардорга пора бериши, уни Гулистон востасиде дамиш бўзуқликда айбалоқчи бўлишида кўрinishи. Гулистон билан Сардор муносабатининг атайин уюштирилиши, бу масалада Сардорга бўтқон қилинганлигиде Пирнёзовнинг унда қасди борлигиде, булар орасиде олдиндан ҳукм сўриб қалаётган қилишмовчиликлар моҳиятидан аён.

Спектаклда Пирнёзовдан бошқа салбий кучлар талқинида ҳам шундай ҳаракатдаги нуқсонлар бор. Чунинки, қурилиш бошқармаси бошлиғи Асқаров (артист Р. Матқурбон) бир ишнинг «муқофот» пули ёзиб, ўмарган ўлжасини қандай эргилликларга ишлатишини Сардорга — фот тўғичи кунга айтиб, сирини ўринсиз ошқор қилиб қўяди.

Театр ва драматург иқидий ҳамкорлиги «Мунозара давом этади» постановкасиде маълум самаралар берган бўлса-да, унда қайта ишловга муҳтож ўринлар талқини.

Хоразм театрида ана бир спектакль — «Ишонликка номзод» ҳам режиссёр Ибодилла Нибязтов саҳналаштирган. Шунинг айтиш керакки, драматург Максим Каримовнинг шу номидаги пьесаси республика театрида қўйилганга уч-тўрт йил бўлди. Ўтган давр

мобайниде бу пьеса ҳақида метабутда бир неча мақола ва тақрирлар ёзилган. Ҳозир эса, табиий, улар изланишнинг қизғин ва турли кўчаларида юришибди.

«Ишонликка номзод» спектаклида шахар раҳбарлари ва уларнинг атрофидеги кишилар фоталият орқали муҳим ҳаётини муаммолар ўртага ташланади. Булар, айниқса, Алиев ва Бешер образларида инди-видуаллашди. Ҳалқ депутатлари шайхнинг раиси Алиев Санъат Девонов талқинида чинакам инсонлар, фидойи, нуқсонларга қарши, принципларни қўришчи, ҳар қандай шартда ҳам идеалист содйқ қолувчи раҳбар. Бу жиҳатдан унинг бозор директори билан тўғнашув ҳаракатли. Тўғнашув тўғнашув тўғнашув омили — чинақовчиликка қарши курашда Алиев кабинетидеги туриб раҳбарлик қилмайди. У омили ҳақида чуқур кириб боради. Нуқсонларни очиде моҳирлик, тадбиркорлик кўрсатади.

Ижроия комитет муҳоммидида гуноҳкор Қорабоев (артист Р. Худоев) осонликча таслим бўлмайдиган, пихини ёрган устозон сифатиде нисом бўлади. Унинг хатти-ҳаракатларини, ҳолат ифодасини актёр аниқини тўқоқлини акс эттиради. Р. Худоев ўз қаҳрамонининг ҳар бир сўроқ-жавобини кескин ва дадил оҳангда бера олади. Унга қараб туриб, Қорабоевга ўхшаганларга қарши курашнинг ўзи бўлмаслигини бутун мураккаблиги билан ҳис қилишимиз.

Шунинг ҳам борки, муҳомма қилинганга масалада Алиевнинг дўсти Азимнинг ҳам қўли борлиги, шунга кўра Алиевнинг айбисиз айбдор бўлиб қолмиш мумкинлигиде вазият янада мураккаблашади. Бироқ бу нарсга курашчан ҳаракатини нуқса олмайд.

Лекин вазиятнинг оғирлигини таъминлаган бош омили — Алиевнинг Азимни ҳақида жойлаштириш масаласи пьесаде етарлича ишонч қўишга эга эмас эид. Спектаклда шу ўринда шубҳага ўрин қолмаган. Чунки саҳнавий талқинда Алиев — қўнғиллик, дўста содйқ, Азим эса, киши руҳига қиршишга, одамга меҳрибон, мушфиқ бўлиб кўрinishи моҳир. Артистлар иқидий аниқана шу ҳусусиат тўғилди асарнинг маъзур нуқсон биланми кетган.

Спектаклдаги Бешер (артист О. Асанжонов) роли иқидий асарнинг яна бир нуқсонли маълум даражада барқараф этилган. Асарда Бешернинг ўзи қавригага ўта муҳтож бўлиб турган бир пайтда, ордери бегона қимсага ишонч қилиши қитобзонни ишонтирмасди. Актёрнинг чуқур психологик ҳолатларини санъаткорона акс эттири олиши натижасиде томошабин бунга ишонди.

Шунга қарамай, пьеса ва спектакль устидеги ишни ниҳоясига етган, деб бўлмайди. Пьесанинг биринчи вариантиде ҳажжон композитори тарқоқлик ҳозирги саҳнавий талқинида ҳам бор: Азим ва Фароғат муносабатлари Алиев ва Бешер фаолиятлари саҳналари билан етарлича боғланмайдиган. Бундан ташқари, Фароғатнинг нопоклик йўлига қиршиш, эрига ҳиёнат қилиши сабаблари ҳам ишонилар эмас.

Хоразм театрининг биз оқорида фикр қўриган уч спектакли ва бошқа кўпгина постановкалариде бу вазиятлар томошабинни фирлашга ундайди. Демак, театрда яхши иқидий замин яратилган. Бу коллективдан авторларга нисбатан талабчанлигини янада оширишни, драматурглар билан иқидий ҳамкорлигини қўллаб-қувватлаш, гоъий-бадий асарларни яратишни талаб қилади.

Баҳодир ГУЛОМОВ

ҚЎШИҚ—РУҲ ОЗИГИ

ҚАЙДЛАР

ломовни яқиндан биладиган кеска бир санъатор, жумладан, унинг конференцияли қобилиятини ҳам алоҳида таъриф қилди. Унинг айтишича, ўша даврлардаги адишаларда концертда қатнашувчи артистларнинг исми-шарифи айтилган, унинг кўзга қуриларли бир ўрини ҳам «Конференсия Хожидиди» деб қатта-қатта ҳарфлар билан ёзиб қўйилар экан.

Шу босқондан концертга одатдаги томошабинлар билан бир қаторда қизиқчи билан, ақсикларини ҳам келишиб, заб билан саҳнадаги Хожидиди ўртасида ақсина ҳам қизиб кетар экан. Ақсиначилар томошабинлар билан, артистларини ҳам аяб ўтиришмас экан, Чилла қилиқларни, баъкана иқидийлиги учун Хожидиди ҳажжонинг тигида дучор бўлган айрим хонадалар

саҳнага юрагини ҳовучлаб чиқар экан.

—Ҳа, Хожидиди дунёга бир келиб кетди-да, деди ҳамсўхбатим чуқур бир хўрсиниб билан.

Албатта, улкан санъаткорлар бастокор. Жумладан, Хожидиди ҳам. Санъаткор ҳаётдан кетди, аммо ибратли қолади-ку. Масалан, конференсия Хожидиди ибратли ўртамайна дидли хонадалар ва худди шу даражадаги томошабинлар иқидийлида юрган, тўтиқуш, иқидий конференциялар кўпайган кунларда бу ибратини эслаш ўринли бўлар...

Концерт зали қайнаб турибди. Конференсия таъриф-таъсифлар билан бир еш хонадан саҳнага тақдир қилди. У залга, чапаларга таъзим бажо қилиб, торини қўлга олди. Лекин... Лекин аввал Фахриддин Умаров бисотидан бир қўшқини айт-

ди. Шундан кейин унинг сози Шерали Жўраев оҳанглариде йўғалган. Сўнг Ортиқ Отамонов бўлиб қўйлаб берди. Сўнг...

Менинг ўйларимни эса бир жумбоқ қилиб эди: —Бу еш хонаданнинг ўз ашуласи борми? Бор бўлса, қачон айтди?

Кўп қаватли уй ёнидан кўп борадим. Ногоҳон юқоридан, оқиқ деразаларнинг биридан рубонинг «тингир-тингир»и қулогимга чалинди. Қандайдир бир ҳавасор рубон пардаларини оиде-сонда босиб, куйи ҳижжаларди. Бироқ... шундан кейинги қилигидан таажубландим: бармоқлари соза асло қовушмас-да, у «Оҳой, бола»нинг хиргойи қиларди. Кўнглини. Аммо юрагини бир тақлида ҳам раво кўтара болашди. «Яна бир отарчи уримасайди...».

Илк қўшқин қачон яратилган? Уни ким яратган? У қўшқини нима ҳақида қўйлаб берди? Бунинг номаълум. Лекин қўшқиннинг сарҳашларидан бири ана алласи бўлса ажаб эмас.

Ҳар бир ҳалқ оналарининг

ҳозирнинг узидаси қилии маълумотли мутахассислар орасида ишчилар 50000 га ет-

ИЧИБ ҚҮЙГАН ЭШАК

Одатда тўй ошнинг сабзисини тўраб бўлганда кейин хашарчиларга шўрва тортлади. Сўнг «қиттак-қиттак» бўлади. Биров ичади, биров йўқ, бир пас гурунги қилиб, тарқаб кетишади.

Набатдаги хашар тугаб, ҳамма ҳовлига қўйилган стол атрофига гўж бўлди. Дастурхон ясалди. Қозон бошидан чини қосанинг жаранги эшитилди. Столга икита шаша қўйиб кетишди. Ичиди. Шўрвага юмшоқ нонлар ботирилди. Гурунги авжида. Даврада ичкиликни ташлаб, дуохонликка ўтиб олган ўрта ёшлардаги бир киши бор эди. Пиёдалар иккинчи марта айланганда унинг ёнида ўтирган йигит қосагулга қараб «Қори акам, ҳам кўйинг оғина», деб шипшиди. Илтмос тезда ба- ж қилинди. Қори ака «Ие, қандоқ бўларкин?» дея ан- дак истиҳола қилгандай бўл- ди-ю, сўнг пиёлаи бир кў- таришда бўшатди. Шунда Нарим қизиқ ёнидагиларга сўз қотди:

— Батзи йигитлар ички- ликни ташладим, деб сўз бе- ради-да, орадан кўп ўтмай яна ичворади. Бунақаларни кўп кўрганман.

Ўтирганлар диққат билан қўлоқ сола бошлади. Нарим қизиқ гапни улаб кетди:

— Ушанақа йигитлардан тўрттаси бир ерга йиғилиб қолиб, ичмоқчи бўпти. Чўн- такларни навлаб кўришса, бир мириям чикмабди. Шун- да биттаси тақлиф қилдики: «Юрларинг, ҳов кўпригингиз тағита беркинамиз-да, кеч- курун ким ўтса таппа босиб, ҳаменинг қоқиб оламиз». Ёнидагиси сал «ақилроқ» экан, «Тўхта-чи! Нима деп- сан? Бировнинг чўнтагидан тўқна пўл чиқадими йўқми, тағин ўлириб қўйиб, балого қолмайлик. Яхшиси, нариги

маҳаллалик Ҳожи буванинг эшагини ўғирлаймиз. Доим ташқарида ёғлоқлик тура- ди. Бозорга обдорак яхшиги- на пўл бўлади», деди. Бу тақлиф шерикларига маъқул бўпти.

Ҳамма уйқуга кетгач, ал- ламаҳалда тўрт «ога-ни бо- тир»лар Ҳожи буванинг қўрғонига яқинлашибди. Бит- таси кўчада қоровулликка қолибди, учтаси қўрғон ёни- даги молхонага кирибди. Туртинчи-суриниб эшақни ташқарига олиб чиқишга- га битта ўғри шерикла- рига: «Сенлар бораверла- ринг, мен ҳозир...» деди. Унинг ҳаёлига эшақнинг эгар-жабдуқлари, чиройли тақинчоқли қуюшқонни тум- шуги, пешонасига тақилади- ган маржонлари келган экан. Сотсак анча-мунча пўл бўла- ди, дея қидира кетибди. Қо- зиқларни, молхона устунла- рини пайпаслаб, тополмабди. Бирдан қоронғи молхонага қаёқдандир ёруғлик тушиб- ди. Қараса, қўлида чироқ ту- тиб Ҳожи бува эшикда тур- ган эди.

— Ҳой, кимсан?

— Э, Ҳожи бува, мен... бу... эшақингизман.

— Ие! Эшақ ҳам гапир- адими?

— Ҳа, гапирди. Мана, га- пирилман-ку.

— Сен ўғирсан! Эшақни нима қилдинг, аблаҳ?

— Йўқ, йўқ! Ўғри эмас- ман! Эшақнинг маъна шу ер- дамиди, ахир? Унинг ўрни- да мен турибману, мен...

— Е, тавба!

— Ахир, мени сотиб ол- гангизга етти йил бўлган- ми?

— Ҳа, Бозордан сотиб олган- сиз?

— Ҳа, Баракалла! Аслида мен одам эдим. Кўп ички-

лик ичардим. Ойим нуқул «Хе, эшақ!» деб қаргар- дилар. Ичавеганимдан ке- йин қарғиш уриб, эшақ бў- либ қолганман. Кейин бо- зорга оборишди. Сиз сотиб олдингиз. Етти йил роса хизматингизни қилдим. Тўг- римиз?

— Ҳа... тўғри.

— Энди гуноҳларим тўки- либ қайта одам тусига кир- дим, мана, ўзингиз кўриб турибсиз. Уйимга кетсам майлими?

— Энди ичмайсани?

— Боравер, бўлмасан!

Эшақ ўғриси чиқиб кетиб- ди. Ҳожи бува эса эшақидан айрилиб қолаверибди.

Набатдаги бозор кўни ўғирлар эшақни бозорга олиб боришибди. Ҳожи бува ҳам, рўзгорда эшақнинг хизматига ўрганиб қолган эмасми, янгиини олган бо- рибди. Бозорда эшақ кўп эди. Бир ўспирин Ҳожи бу- вани имлабди:

— Келинг ота, эшақ ола- сизми? Мана шу жонвор- ни кўринг. Барака топасиз, жудаям ақлли хайвон, — деди.

Эшақ Ҳожи буванинг кў- зига «иссиқ» кўринибди, «Ўзиникига ўхшар экан» деб ҳаёлидан ўтказибди. У ёғига ўтиб қарабди, бу ёғи- га ўтиб қарабди. Ўзининг эшағи эканлигига ишонч- ҳо- сил қилгач, ёғига бориб- ди-да, қўлоғига секингина шипшибди.

— Ҳа, нодон, яна ичиб қўйибсан-да...

Давра гурура кўлди. Нарим қизиқнинг ўзи ҳам қиттак ичгани учун латифа ҳеч кимга оғир ботмади, фа- қат дуохон чидаб туролмади, «Мени қақиршяпти» деди- да, шўрваням чала қолди- риб туриб кетди.

ХОЛИСБЕК

ЖАНЖАЛКАШ ЭШОНҚУЛ ҲАҚИДА

Унга хуш келмайди Шарқираб оқаётган даранинг суви — Бунча шарқирайсан, — дея сўкинар. Сўнга йиқиларкан бор бўйи билан, Туриб Силлақ, сирпанчқ тошга Оёқ кўйган ўзини эмас, Топши сўкар, Тепгиси келар. Ёғиниб бораркан уйи томонга Орқасидан яриллаб, Эрқашиб келатган Холматнинг итини кўриб, Сўкинар, Кесак отар. Кесак майдаланар, чанг бўлиб Ўзининг кўзига урилар Кесакни сўкар. Ит эса думини ўйлатиб, Кўриб кетар томорқасига. Холматнинг уйида шовқин. Эшонқул: — Нега таъқиб қилади мени, Ҳозир томорқамда... — дея Холматга Қўли пахса қилиб бақирар. Холматнинг дарвозасидан эса Ҳеч нарса кўрмаган каби хотиржам Ўзининг сўғри кириб келади. Сўғрини сўкиб кетади. Холматга борар.

Сирожишдин САИДОВ

Ҳовлида Баҳорда ўтказган кўчати Ўқис «каллақаб» турганин кўрар. Ҳовлини гир айлантириб эчкини қувар. Кўчатга қоқилиб йиқилар ўзи. Хотини чиқади: — Тинчликми? Кўчати, хотини сўкиб улгурмай, Ҳовлинига товуқларин бошлаб кириб келар. Қўшнис Камолнинг дақанг хўрози. Камолнинг уйида шовқин. Эшонқул: — Хўрозингиз йўқот, — дея Камолга қўли пахса қилиб бақирар. Камол — баджаҳл одам. Хуш кўрмас Бировнинг дўқни, пўлисасини. — Бир соатдан кейин одамлар тушроққа беланган Эшонқулни ажратиб олишар. Камолнинг бакуват панжаларидан. Эшонқул йиғлайди хўрлиги келиб: — Кимсасиз бошим, — деб бошини харсантошга уриб ёради. Одамлар қулади. у эса... Белбоғини ўраб калласига Кетар милицияга.

ДАРВОҚЕ, ОТПУСКА ҲАҚИДА

— Чақиртир дингизми, Петр Петрович? — Қани, ўтир. Отпускар жадвалини тузиб чиқ- дингми? Хўш, ким қаерда дам олмақчи экан? — Сидоренко Қримда, Воронков Кавказда, Рома- нова қайнонасиникида — Курскда, Ютомин Таймир- да. — Ўзинг-чи? — Мен сибирликман, ўша ерда дам оламан-да. — Яша, айни муддао —

Сибирь! Чексиз тайга, Ени- сей, Ангара дарёлари... — Нимасини айтасиз, Чара, Қуйи Тунгуска, Тош- лоқли Тунгуска, Курейка, Хантайка... — Шошма-шошма! Раҳ- мат сенга, бор, ишинга бо- равер...

Петр Петрович стол тор- тмасидан чайвордни олди- да, «Сибирь дарёси, сақ- киз ҳарфдан иборат» дейил- ган бўш натақчани тўлдир- ди.

ОБ-ҲАВО МАЪЛУМОТИ

Синоптикларнинг берган маълумотларига қараганда, келгуси йилда қиш, баҳор,

ёз ва куз фасллари бўли- ши кутилмоқда. Қисқа му- датли ёғингарчиликлар юз бериши ҳамда сурункали ём- гирлар ёғиши аҳтимоли бор. Айрим жойларда чақ- моқ қақиши, қор ёғиши, қи- ров тушиши ҳам мумкин. Дунёнинг баъзи районлари- да ер силқиниши ва вул- қон отилиши ҳоллари куза- тилади. Қолган жойларда ер музлаши, муз кўчиши, барг тўкилиши аннқ, айрим рай- онларга қайсидир қушлар учиб келиб, учиб кетадилар. Вақти-вақти билан ҳаво қаттиқ исийди. Ўртача ҳарорат ҳар йил- ги нормага яқин бўлади.

А. АСИЛОВ таржимаси

ЭЙНШТЕЙН «Нисбийлик назария»сини кашф қилган одамлар ундан формула- сини лўнда қилиб тушунти- риб беришларини сўрайве- риб, жон-ҳолига қўймади. Олимининг секретари алло- мага назарияни оддийгина қилиб изоҳлашни маслаҳат беради: «Мабодо Сиз чирой- ли қиз билан ёлғиз икки со- ат бирга ўтирсангиз, гўё бир минутгина ўтиргандек бўласиз. Бордию Сиз иссиқ- печканинг устида бир ми- нутгина ўтирсангиз бу нар- са Сизга худди икки соат- дек туюлади». Маслаҳат

Эйнштейнга жуда маъқул бўлди.

БИР кун Генрих Гейне қаламаш дўстга деди:

— Кимматли Гартманн, бугун бизникига бир ноза- ниң ташриф буюрди.

— Ким экан у кўнглингиз- ни чоғ этган гўзал?

— Бирон маротаба ҳам Сизнинг бўсагангизга қадам ранжиди қилмаган жонона, Ҳурматли дўстим!

— Ташууломай қолдим, Генрих, аниқроқ айтинг-чи!

Б. МАМАТҚУЛОВ таржимаси

ЧАРЛИ Чаплин катта бир базмда халқ учун совимли бўлиб қолган операдан ария ижро этди. У ариyani айтиб бўлган заҳоти залдагилар бараварига киноолдузига таҳсинлар айтиб, қизгин ол- қишладди. Шунда ўтирган- лардан бири дейди:

— Офарин, Чарли! Сиз ки- ноолдузигизга эмас, балки талантли хонанда ҳам экан- сиз. Қойил!

— Жудаям ошириб юбор- дингиз-ку. Мен бу ариyani ижро этганим йўқ, балки операда уни қуйлаган артист- га тақийд қилдим, холос, — деди Чаплин.

БИР кун Боккаччо дав- рада ўтирганларга «Декане- рон»ни ҳикоя қиларди. Шу пайт бир кимса унинг сўзи- ни бўлди:

— Сизни хотинини ўзи ўғирлаб келган дейишди, тўғрими шу? — Нимайди? — Хотинингизни ўғирлаш- да сизга бирон киши ёрдам берганмиди? — Албатта, — жавоб бер- ди Боккаччо, — унинг ота- онаси кўмаклашганди.

КУНЛАРДАН бир кун Версалнинг соя-салкин боғи- да де Монтеспан хоним бил- лан сайр қилиб юрган Людо- вик XIV.

— Давлат — бу менман! — деб к'борди.

— Бўлиши мумкин, — дея назокат билан таъзим қилди хоним, — аммо лекин, ҳаз- рати олийлар, мен бутун бошли давлатни севиш қо- би- лиятига эга эмасман.

И. ҲАФИЗОВ тўплаган

Тўйимиз ўтгандан кейин яна икки йилча Люция би- лан уларнинг уйида яшадик. Мана, ниҳоят, интизорлик билан кутилган кун келди. Биз бир хонали квартира олдик.

— Энди ўзимизнинг уйи- миз бор, — деди қувониб хо- тимин. — Қандай ахши-а?

Мен ҳам бениҳоя шод эдим.

— Ҳаммаси яхши-ю, ле- кин уйимизда дивандан бош- қа ҳеч нарса йўқ-да, — де- ди бениҳтиёр.

— Ҳеччисни йўқ. Бирор иложини топармиз, — тинчиди хотимин. — Иккита стул ва стол олиб келамиз.

— Қаердан? — Уйимиздан.

— Уйларингиздан? Жуда ажойиб фикр.

— Сервантин ҳам оламиз. — Қойил!

— Сервантиннинг ичидаги сервисни ҳам оламиз. Агар

Леонид ВАЛЛИХ (Польша)

АЙРИБОШЛАШ

яхшилаб сўрасам, онам икки табақали ойнани ҳам беради. — Унда ошхонадаги гилам- ни ҳам сўраб кўрсанг-чи?

— Сўраш керак. Онам мен- га йўқ демайди.

— Олти рамкада турган Левитаннинг портретини ҳам сўрасанг-чи?

— Сўрайман. У бизнинг хонамизга жуда ярашса ке- рак-а? Бир тасаввур қилиб кўр: янҳозларга тўла, ало- ҳида квартира.

Шу пайт ҳаёлимга бир

фикр келди-ю, бутун қувон- чим барбод бўлаёзди.

— Менга қара, Люция. Уйларингдан биз шунча на- рса олиб кетсак, ўрнига ни- ма қолдирамиз?

— Бу нима деганинг? Ои- лада энг азиз ким? Бир ёш- ли ўғлимиз Петрус. Уни қол- дирамиз, ўзларни катта қили- шади.

Б. ЭГАМҚУЛОВ таржимаси

САВОДСИЗ

Шер ўз асари ҳақида жа- моатчилик фикрини билиш учун бир неча хайвонларни ҳузурига чорлаб, сўрабди:

— Хўш, Айиқполвон, янги чиққан китобим ҳақида фик- ринг қалай?

— Шохим, — деди Айиқ, асарингиз оригинал, яъни зўр, у барча адабларимизга сабоқ бўлди, энди улар ўй- лаб ёзишди деган умидда- ман.

— Аблаҳ, хушомадгўй, не- га ёлгон гапирасан? — деди Шер. — Ва бир ҳамла билан Айиқнинг кекирданини узиб ташлади.

— Қани, Бўриной, асарим ҳақида сиз нима дея олсангиз? Бўри бир қимирлаб, кў- зларини гўлайтирди:

— Шаҳаншоҳ, Айиқ кўр- қоқлик қилиб, тўғрисиини айтмади. Асарингиз бир ти- йинга қиммат, бундан кўра.

Шер бир зарб билан Бў- рининг сўзини оғзида қол- дирди.

МАСАЛАТИФАЛАР

Набат тулкига келди. — Ўзинг бир нима дема- санг бўлмайдми, Тулкийой, — деди Шер зугум билан.

— Тақсир, — деди Тулки қувлик билан, — асарингиз ҳақида мен ҳеч нарса дея олмайман, чунки камина са- водсиз.

Ўрмонни ларзага келтир- гудек қаҳқаҳа янгради. Шер муносиб жавоб олган эди. Ахир, тулки-тулки-да.

КАРАТЭ

Шер тулкига пўл бериб, қўшини ўрмонга жўнатаркан, тайинлади:

— Каратэнинг ҳамма

«приём»ларини ўрганиб ке- ласан.

Олти ой қўшини ўрмонда сангилан тулки бор пулни соғуриб, қайтгач, шерга рў- пара бўлибди.

— Хўш, каратэни ўрган- дингми?

— Ўргандим, тақсир.

Тулки ёнида турган кат- та ёғоч ходани олибди-да, шерни белига бери урибди. Анчадан кейин ўзинга келган шер сўрабди:

— Аблаҳ, каратэ деганинг шуми ҳали?

— Шундай тақсир, улар фақат кўл билан шунақа уришар экан.

Турғунали ЕРМАТОВ

Султонмурод ҲОЖИБОЕВ

КУРРАМИЗ БИТТА

Кундузлари нур гилам, Кечалари дур гилам. Еримизнинг томидир, Шонрлар илҳомидир. Зангор, деймиз кўк, деймиз, Таърифимиз кўп деймиз, Кисқаси осмонимиз —

Худойберди КОМИЛОВ

ХАЙРИЯТ

Дафтаримдан «иккилар» Сакраб тушиб бир зумда, Думларини ўйлатиб Ташланишди ҳужумга. Улар роса ўн нафар Бариси полвон, пўрим. Энг олдинда командир — Утган кун олган «бир»им.

Илҳом ОРИПОВ

ТАРВУЗ

— Тарвузим қўлтигимдан Тушди, — деса Нор бобо — Каттаминди у бува, — Деб сўради Марҳабо.

БЕРКИНМАЧОҚ

Эшикни очиб Шоди, «Ким бор?» — деди атайлаб. Шошиб «Ҳеч ким йўқ», — деди Бекиниб турган Зайнаб.

БОБО БИЛАН НАБИРА

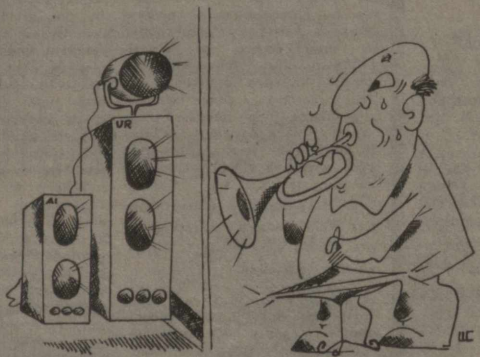
— Бобо, кеча болалар

Қайси мева энг ширин, Дея тортишди узоқ. Айтиб беринг-чи сприн. — Осон-ку, она қизим, Ибоблай қай бирини. Ўзинг эккан кўчатиинг Мевасин энг ширини!

ЎНГИДАН КЕЛДИ

— Ойижон, баъзан тушим Ўнгидан келди, дейсиз. Менда ҳам шундай бўлди, Деб қолди тонгда Азиз. — Нима бўлди? — Она хайрон, Ажабланди, ўйланди. — Тушимда мураббонинг Ҳаммасин еб қўйгандим...

Рассом Ш. СУБХОНОВ

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ БАҲОСИЮ ТИЙИ

ЎЗБЕККИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ

«ЛИТЕРАТУРА И ИСКУС-СТВО УЗБЕКИСТАНА»

Орган союза писателей Узбекистана и Министерства культуры Узбекской ССР.

Бош редактор: ОдиЛ ЕҚУБОВ
Редколлегия: Раҳим АҲМЕДОВ, Рамз БОБОЖОН, Собир БОБОЕВ, Барот БОЙҚОБИЛОВ, Эркин ВОҲИДОВ, Иброҳим ҒАФУРОВ (бош редактор ўринбосари), Саъдулла КАРОМАТОВ, Асқад МУХТОР, Абдулла ОРИПОВ, Назир САҒАРОВ, Улмас УМАРБЕКОВ, Маматқул ҲАЗРАТҚУЛОВ (масъула секретарь), Тўлпешбег ҚАЙИБЕРГАНОВ, Тўлқиной ҚОДИРОВА, Лазиз ҚАЮМОВ, Малик ҚАЮМОВ, Сора ЭШОНТУРАЕВА.
РЕДАКЦИЯ АДРЕСИ: Тошкент — 700029, Ленин кўчаси 41.
ТЕЛЕФОНЛАР: Бош редактор — 33-52-91, 32-57-42, қабулхона — 32-54-71; бош редактор ўринбосари — 33-43-65, 32-54-66; масъула секретарь — 33-49-93, 32-58-49. БУЛИМЛАР: икки томонлама — 32-56-50; тақид ва адабиётшунослик — 32-55-98; поэзия ва проза — 32-55-78; санъат — 32-56-48; сатира ва юмор — 32-56-49; фотолаборатория — 32-58-95.

Тошкент шаҳри Индекс 64593.

В. 3116.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14